

Finestra oberta

*«Fugint del futur»: La recerca
de la mirada adolescent
utilitzant tècniques
audiovisuals*

Alicia Gómez, Rosa Patino
i Jaume Funes (col·laborador)

Abril 2003

Finestra Oberta | 30

Autors: Alicia Gómez, Rosa Patino
i Jaume Funes (col·laborador)

Edició: Fundació Jaume Bofill
Provença, 324. 08037 Barcelona
Tel. 93 458 87 00
Fax 93 458 87 08
fbofill@fbofill.org
www.fbofill.org

Impressió: Alta Fulla · *Taller*
Dipòsit Legal: B. 19.363-2003

Índex

1. Presentació	5
2. La recerca de la mirada adolescent. L'ús de la imatge com a instrument d'investigació i comunicació en la pràctica educativa	8
Primeres reflexions	8
L'anàlisi de la imatge com a portadora d'informació en ella mateixa	9
L'experimentació amb un mitjà de comunicació: treballar a partir de tres mirades	11
3. La càmera com a instrument de treball socioeducatiu. Algunes hipòtesis prèvies al voltant del per què, per a què i com del projecte	13
Un projecte que permetés una acció educativa amb duració en el temps	13
Dissenyat a la mesura del grup	14
Protagonistes, reporteres, guionistes i directores de la seva pròpia història	16
Resum d'hipòtesis	18
4. Fugint del futur. El projecte i els resultats	19
Els antecedents: el treball previ amb el grup	19
La selecció del grup: l'opció a una mirada femenina	23
Com es va fer: el disseny i protocolització del projecte	25
El pas previ a la posada en marxa: l'elaboració d'un diagnòstic i la valoració de les necessitats i interessos dels destinataris del projecte	25
La plasmació de compromisos: formalització dels pactes ..	27
Com es va fer: l'execució del projecte	28

Filmacions del grup: lideratge de les destinatàries	29
Anàlisi del material: lideratge psicoeducatiu	30
Intervenció amb el grup participant	32
L'anàlisi contínua del procés	32
L'elecció de les imatges i la construcció de la narrativa visual: lideratge televisiu	33
Com presentar-lo als altres: les notes de premsa	36
 5. <i>Acció... càmera! La mirada del grup cap al projecte</i>	39
El començament: fer declaracions	39
Un diari que forma les confessions	41
Gravar la vida	43
Gravar el carrer, gravar els altres	44
Una càmera de grup	46
Explicar el seu món a d'altres persones	47
Com ho van veure els altres: la mirada de la premsa	50
Com es presenta el projecte	50
Claus audiovisuals: el paper de la càmera	51
Claus educatives: l'objectiu del projecte	53
 6. <i>Algunes conclusions</i>	55
Què hem après	55
Què suposa treballar amb la televisió	56
Una última valoració sobre la metodologia	61

1. Presentació

El 18 de març de 2001 es va emetre a l'espai *30 minuts* de TV3, la televisió de Catalunya, el reportatge «Fugint del futur». Es tractava de la part visible d'una experiència que es va desenvolupar en el marc dels Serveis Socials d'Atenció Primària dels barris Clot-Camp de l'Arpa (Districte de Sant Martí) de l'Ajuntament de Barcelona, en el període comprès entre setembre de 2000 i març de 2001. Una experiència que van dur a terme l'educadora social i la psicòloga d'aquest servei en col·laboració amb un equip del programa televisiu.

Les professionals que van dissenyar i executar el projecte formen part del Centre de Serveis Socials d'Atenció Primària del barri. Aquest està format per treballadors socials, educadors, una psicòloga, una recepcionista i una directora d'equip, i les seves funcions principals són la detecció, la prevenció i el tractament de problemes i/o situacions de dificultat social.

L'activitat es va dirigir de forma específica cap a un grup adolescent femení amb edats compreses entre els 16 i els 18 anys en el qual s'havia intervingut de diverses maneres durant tres anys. Aquest projecte tenia la intenció de tancar un cicle de la intervenció educativa portada a terme en elles i el seu grup.

Pretenia proposar al grup una activitat que consistia en la realització d'un reportatge, en totes les seves fases, sobre la seva visió del món i el seu entorn pròxim. La finalitat última del treball era fer-les reflexionar sobre la seva identitat personal i social, amb l'objectiu de promoure el canvi, activar recursos personals, recuperar l'autoestima.

L'activitat a desenvolupar es va plantejar com un diari filmat que els servís per fer una autoreflexió sobre les seves conductes. L'eix conductor de les interaccions educatives plantejades en el projecte seria l'anàlisi conjunta dels continguts presents en les filmacions. Vam proposar una metodologia tècnica basada en l'autofilmació i la lliure disposició de les càmeres durant tot el procés per part del grup com a element que, d'una banda proporcionaria materials, continguts pel treballar i, per l'altra, serviria pel desenvolupament de la seva autonomia. El producte visible d'aquesta experiència seria un reportatge destinat a l'audiència televisiva, on es recolliria el procés de treball, i en el qual elles no només es situarien com a protagonistes sinó com a coautors de la seva pròpia història, integrant-se en la construcció de la narrativa visual i reflexionant sobre el seu entorn.

En aquesta experiència, la càmera apareix com l'instrument principal del treball educatiu. En un segon pla, també l'ús de la imatge es presenta en la pràctica educativa com un instrument d'investigació (patrons culturals) i de comunicació (emissió televisiva).

Una particularitat en aquesta experiència la constitueix la presència de la televisió, de l'emissió per televisió. Aquesta opció metodològica no resulta gratuïta ni un pur suport de recursos tècnics i pot generar diversos interrogants. És un contrasentit treballar amb un mitjà de comunicació de masses des de les professions socials? És educatiu oferir a un adolescent amb conductes «dissocials» una plataforma de comunicació que comporti el protagonisme social? Què passa quan el treball tecnicoeducatiu invisible dels serveis socials es fa visible?

Tot i que pensem que aquest treball presenta aspectes aplicables a altres tipus de contextos educatius, hi apareixen elements que es situen en el terreny experi-

mental, és a dir, que no formen part de la nostra metodologia habitual. En el terreny experimental es situa el fet de treballar amb un mitjà televisiu públic (TV3, programa *30 minuts*), no només pel que suposa en l'àmbit de recursos tècnics i de difusió, sinó perquè es mostra com una eina metodològica de treball educatiu diferent.

Aquest text resumeix aquella part de l'experiència que creiem que en altres situacions pot ser útil per a noves pràctiques. En els primers apartats resumim aquelles reflexions que tenen a veure amb l'ús de la imatge i de la càmera com a instruments educatius. Després s'explica el projecte, des dels inicis fins al disseny resultant, destacant les diferents metodologies utilitzades, les dinàmiques generades i els efectes produïts. Al final, es fa una avaluació, s'extreuen unes conclusions bàsiques. Abans, però, es dedica de manera especial un capítol a explicar el projecte des del punt de vista dels adolescents: els seus posicionaments i pràctiques mentre rodaven les seves vides.

2. La recerca de la mirada adolescent

L'ús de la imatge com a instrument d'investigació i comunicació en la pràctica educativa

Primeres reflexions

Amb aquest projecte es pretenia conèixer des de dins l'entorn propi de l'adolescent sobre el qual es volia intervenir: tenir en compte com viuen, senten, pensen i donen sentit a les seves existències les persones concretes. Tenir en compte els elements per poder-los ajudar a millorar la seva situació. Partíem de la idea que, en gran mesura, les coses i els fets que els caracteritzaven havien de ser entesos en el seu context cultural i social, de manera que els comportaments observables no constituïssin aspectes a analitzar de forma aïllada sinó relacionats amb les lògiques culturals del seu propi entorn.

Pensàvem que l'ús de les tècniques audiovisuals ens permetria saber com construïa la seva mirada un grup d'adolescents, entenent la imatge com un llenguatge que reflecteix els esquemes cognitius d'un grup específic. Des d'aquesta perspectiva, la imatge, interpretada com una forma de representació ens permetria veure com es veuen a si mateixos (la mirada interna); analitzada com una forma de narració ens ajudaria a veure com construeixen la seva pròpia història; interpretada com a mitjà de comunicació ens permetria veure la projecció social de la seva identitat i la representació social que volen donar.

L'ús de les tècniques audiovisuals ens permetria saber com construïa la seva mirada un grup d'adolescents, entenent la imatge com un llenguatge que reflecteix els esquemes cognitius d'un grup específic.

Amb l'ús de la imatge, preteníem treballar no només a partir del relat oral que poguessin fer de la seva pròpia història, sinó utilitzar també els elements presents en el seu entorn i les vivències quotidianes que expressessin a les imatges. El nostre objectiu era veure les coses com elles les veien —deixant que fos el propi grup l'inductor dels elements que definissin la seva mirada, i recollir i analitzar els elements implícits del context que ens mostressin a les imatges. La càmera havia de ser un instrument de treball psicoeducatiu perquè el nostre objectiu principal no era treballar la imatge com a reflex d'una realitat externa, sinó utilitzar la càmera com el mirall que els tornés la seva mirada i els permetés projectar la seva pròpia història.

El nostre objectiu era veure les coses com elles les veien i recollir i analitzar els elements implícits del context que ens mostressin a les imatges, utilitzar la càmera com el mirall que els tornés la seva mirada i els permetés projectar la seva pròpia història.

L'anàlisi de la imatge com a portadora d'informació en ella mateixa

El tipus de metodologia que ens vam plantejar en el projecte va ser treballar sense un guió previ sobre els temes i els aspectes a tractar conjuntament amb el grup per a la seva elaboració durant el procés. Amb la proposta de realitzar un diari visual sobre la seva vida i el seu entorn, i l'anàlisi de les imatges com a portadores d'informació en elles mateixes, les professionals preteníem obtenir els elements per elaborar les pautes del treball psicoeducatiu.

Crèiem que això seria possible si observàvem:

- **Quines coses diuen?** Ens interessava observar l'actitud representada per tal de poder relacionar els comportaments observables amb les formes subjacents en el context.

- **Per què?** Ens interessava intentar desxifrar el sis-

tema de valors i codis presents en les filmacions per poder entendre la seva visió i manera d'encarar el món que les envolta.

- **A qui?** Se'ls ofería una plataforma per parlar d'allò que elles desitjaven comunicar i fer. Evidentment, donat que l'emissió televisiva final hi era inherent, l'objectiu no era situar en una difusió pública res que els fes mal sinó que ajudés a millorar la seva situació.

- **De quina manera?** Ens interessava també veure com organitzaven els fets visuals (el comportament no filmat), per poder entendre la seva òptica i manera de veure les coses.

Treballar amb la mirada del grup ens ofería disposar d'una radiografia del conjunt d'idees que mobilitzen determinats col·lectius d'adolescents.

Ens interessava, a més, tenir en compte la mirada femenina.

Pensàvem experimentar la imatge i descobrir-ne la utilitat com a instrument d'investigació per a la nostra pròpia pràctica quotidiana.

No obstant això, cal assenyalar també que la importància de treballar amb la mirada del grup, no només es traduïa en els objectius de treball plantejats amb aquest, sinó en la possibilitat que ens ofería disposar d'una radiografia del conjunt d'idees que mobilitzen determinats col·lectius d'adolescents.

Des d'aquesta perspectiva, l'anàlisi de la imatge suposava una oportunitat per poder reflexionar sobre alguns elements comuns a d'altres adolescents objecte de la nostra intervenció. Ens interessava especialment, a més, tenir en compte la mirada femenina, amb una presència i protagonisme al carrer significatius, perquè havíem observat que elles elaboraven models de conductes similars des d'un discurs diferent del «masculí».

No només es tractava d'un projecte destinat al treball educatiu directe. En un segon pla, pensàvem experimentar la imatge i descobrir-ne la utilitat com a instrument d'investigació per a la nostra pròpia pràctica quotidiana.

L'experimentació amb un mitjà de comunicació: treballar a partir de tres mirades

La metodologia plantejada constituïa també un experiment sobre l'ús d'un mitjà de comunicació i la seva aportació a la formació i transformació de la identitat de les adolescents. Suposava treballar amb la imatge visual com a tècnica per representar i divulgar la seva vida social.

Es tractava d'afavorir que l'adolescent agafés la càmera, observés el món i divulgés la seva manera de veure'l utilitzant els mitjans de comunicació, des del protagonisme i la coautoría. Suposava establir un diàleg o interacció a tres bandes a partir de les imatges. A l'escena hi apareixen, a més, nous personatges. Al costat de les adolescents hi havia els professionals del treball socioeducatiu i, la novetat, els tècnics i tècniques de la televisió.

Tot i que la televisió té una intenció fonamentalment comunicativa, el paper que van adoptar els professionals del programa *30 minuts* va ser molt diferent al de la realització d'un documental dirigit a una audiència televisiva. En aquest cas, el reporter professional no té el control sobre el context de la filmació; per tant no pot modificar l'organització o interrompre les seqüències de comportament perquè les filmacions apareixen adaptades o improvisades sobre el terreny en funció de les «seleccions» que fan les noies. Són elles les que escullen quan i què gravar i, per tant, no hi ha una escenografia predeterminada per facilitar el *voyeurisme* de l'espectador.

El producte final, el reportatge, es situaria en el terreny del vídeo exploratiu en el qual la càmera forma part del procés educatiu, adaptada al context, i no dirigeix l'acció sinó que la segueix. Com que la filmació no par-

Es tractava d'afavorir que l'adolescent agafés la càmera, observés el món i divulgés la seva manera de veure'l utilitzant els mitjans de comunicació.

Elles escullen quan i què gravar; no hi ha una escenografia predeterminada per facilitar el *voyeurisme* de l'espectador.

L'única cosa definida, acordada, va ser que, al final, part de les imatges, part del relat, seria emès per la televisió. La resta era experimental.

Als periodistes, se'ls demanava que fossin capaços de traduir a una audiència televisiva la mirada emocional de l'adolescent.

tia d'un guió previ i, per tant, no se sabia per endavant l'estructura del producte, les interaccions que es produïssin durant el procés serien les que modelarien el mode de representació del producte final, en un plantejament que buscava la inserció de les imatges en un format de diari documental.

L'única cosa definida, acordada, va ser que, al final, part de les imatges, part del relat, tindria una difusió pública, seria emès per la televisió. La resta era experimental. No sabíem quina seria la relació que establirien les noies amb la càmera durant la filmació quan sabessin que part d'aquestes s'emetrien en un mitjà de gran audiència, ni quina seria la seva reacció davant de la revisió de les imatges registrades per a la construcció del reportatge. Als periodistes, se'ls demanava que fossin capaços de traduir a una audiència televisiva la mirada emocional de l'adolescent, que viu uns fets que constitueixen part de la seva identitat. Per això, des de l'inici del projecte es van posar a treballar amb nosaltres i el grup. Al grup se li proposa la paradoxa que actui per la càmera sense actuar per a ella.

3. *La càmera com a instrument de treball socioeducatiu*

Algunes hipòtesis prèvies al voltant del per què, per a què i com del projecte

Un projecte que permetés una acció educativa amb duració en el temps

Abans d'iniciar-se el projecte, les noies ens van plantejar que volien donar un canvi a les seves vides; no sabien com, però estaven disposades a intentar-ho. No obstant això, es tractava d'un grup amb el qual s'havien fet moltes coses des de diferents serveis i al qual se li havien facilitat recursos específics en funció de les seves demandes. El canvi s'havia de situar, més que en la recerca d'una modificació de la conducta, en aspectes més qualitatius: en el desenvolupament d'habilitats i elements de promoció personal per construir el seu propi itinerari vital.

Per això, en el projecte, no ens vam plantejar treballar a partir de l'oferta de recursos (sociolaborals, activitats reglades de temps lliure...) sinó a partir del desenvolupament de capacitats personals i l'elaboració de conflictes. Crèiem que les noies podrien iniciar el canvi si aconseguíem desbloquejar els elements de negació del futur que expressaven en la seva identitat. A més, es tractava d'un grup en què les dinàmiques viscudes, sentides i protagonitzades al carrer es constituïen com el principal agent de l'entorn socialitzador. Crèiem, també, que era important entendre el seu medi per poder modificar la relació que hi mantenien.

Es tractava d'un grup amb el qual s'havien fet moltes coses des de diferents serveis i al qual se li havien facilitat recursos específics en funció de les seves demandes.

No ens vam plantejar treballar a partir de l'oferta de recursos sinó a partir del desenvolupament de capacitats personals i l'elaboració de conflictes.

Un noi o una noia adolescents no es presenten voluntaris per venir corrent als nostres despatxos per ser entrevistats, ni es caracteritzen per la seva motivació per ser l'objecte de la nostra actuació.

La càmera es va acabar perfilant com l'aliat idoni de la intervenció, ens permetria veure fragments del seu món quotidià al qual no tindríem accés se cap altra manera; ens permetria veure com ho veuen.

Evidentment, un noi o una noia adolescents no es presenten voluntaris per venir corrent als nostres despatxos per ser entrevistats, ni es caracteritzen per la seva motivació per ser l'objecte de la nostra actuació. Les professionals necessitàvem disposar d'una activitat que «garantis» el manteniment de la relació socio-educativa amb les adolescents i que ens permetés mantenir un contacte estret amb el seu entorn vital, durant un període determinat i continu en el temps.

Donat que les professionals no podem estar a tot arreu ni en tot moment, la càmera es va acabar perfilant com l'aliat idoni de la intervenció que volíem portar a terme. Concebuda com l'instrument que permetés al grup decidir quins elements personals i socials vol elaborar des de l'autoanàlisi i la reflexió (autofilmacions lliures sense la presència de professionals tècnics i educatius) no només ens permetria veure fragments del seu món quotidià (familiar, social...) al qual no tindríem accés de cap altra manera, sinó que, a més, ens permetria veure com ho veuen (quines seleccions fan en les filmacions) i, a partir de les imatges, estar amb elles, treballar amb elles.

El buit vital, l'estar «enganxat» al carrer, la necessitat de pegar algú perquè estic «ratllat», el «no puc canviar»... eren aspectes recurrents que apareixien en algun moment o altre de la relació amb els membres d'un grup. Calia entendre'ls des de la seva pròpia percepció de l'entorn que els envolta i la seva òptica de les coses.

Dissenyat a la mesura del grup

L'interrogant principal que ens plantejàvem en el disseny inicial d'aquest projecte no va ser tant com aconseguir la participació del grup, donats els antecedents

previs del treball i de relació que hi havia amb aquest,¹ sinó com assegurar-ne la permanència durant el procés educatiu que requeria temps i una gran implicació personal per part de les destinatàries.

Pel que fa a la motivació, pensàvem que la proposta d'activitat a realitzar —l'autofilmació d'un diari visual, amb els objectius educatius que s'hi perseguien explícitament i pactats— connectaria amb alguna de les habilitats que havien desenvolupat en l'àmbit escrit de forma personal, i suscitaria el seu interès a participar per diferents raons:

- Pel seu component lúdic. L'activitat oferia la possibilitat d'emplenar una porció enorme de temps de no-activitat, sense desvincular-lo de la seva vida quotidiana, amb amplis marges de creativitat i autonomia.

- Per l'espai que ocupa la imatge i l'autoimatge en el món adolescent. L'activitat oferia la possibilitat d'utilitzar la tecnologia audiovisual amb la finalitat de veure's un mateix (autoimatge) i observar el propi entorn. S'hi afegia un altre element no menys important: divulgar la teva imatge, que et vegi algú més que sigui extern al teu medi quotidià.

- Perquè suposava entrar en contacte amb el món televisiu i la possibilitat d'adoptar un nou rol, noves pautes de comportament. Es presentaven com a protagonistes i coautores de la història de la seva adolescència.

El plus de motivació definitiu per implicar-se en tot el procés, el va aportar la futura emissió del reportatge a TV3 (30 minuts). Aquesta emissió suposaria, a més,

L'interrogant principal era com assegurar la permanència del grup durant el procés educatiu que requeria temps i una gran implicació personal per part de les destinatàries.

L'activitat oferia la possibilitat d'emplenar una porció enorme de temps, d'utilitzar la tecnologia audiovisual i d'entrar en contacte amb el món televisiu.

1. Veure *Projecte "Full contact"* amb joves del Clot a: Fundació Jaume Bofill, Finestra Oberta núm. 20, gener 2001.

més possibilitats d'actuar conjuntament. Al grup no només se li demanava que gravés la seva vida quotidiana, sinó que analitzés tot aquest material amb les professionals. Així, va ser possible treballar el compromís per part de les participants, posant la condició de finalitzar totes les fases del procés educatiu i del projecte per a l'emissió televisiva final.

Protagonistes, reporteres, guionistes
i directores de la seva pròpia història

Formar part d'un equip de treball amb professionals del periodisme els facilitaria la possibilitat de desenvolupar o posar en pràctica habilitats socials diferents.

Sense la predisposició dels periodistes a experimentar en la seva pròpia professió, i sense el consens sobre la prioritat dels objectius educatius no s'hagués portat a terme.

Com a hipòtesi vam pensar que treballar amb la televisió i els seus professionals des del principi, així com l'ús de les instal·lacions de TV3, ens permetria observar les actituds del grup en un context diferent, al qual difícilment tindrien accés per ells mateixos. També vam valorar que formar part d'un equip de treball amb professionals del periodisme els facilitaria la possibilitat de desenvolupar o posar en pràctica habilitats socials diferents a les que practicaven en l'entorn quotidià.

La nostra opció metodològica va ser incloure els tècnics de la televisió en totes les fases del projecte, per poder-los situar com a professionals que treballaven amb el grup i no sobre el grup, de manera que poguessin anar activant els recursos necessaris a la mesura de les destinatàries. El paper en el qual es van situar els tècnics de la televisió va formar part d'un procés de negociació metodològica prèvia al disseny final del projecte. Sense aquest acord inicial, sense la predisposició dels periodistes a experimentar en la seva pròpia professió, i sense el consens sobre la prioritat dels objectius educatius en la producció, muntatge i emissió final del reportatge, aquesta experiència no s'hagués portat a terme.

Un plantejament possible hagués estat treballar amb els tècnics de la televisió només durant el muntatge del reportatge. Així, la televisió podia haver constituït només un recurs tècnic que proporcionava els mitjans necessaris (càmeres) per a les filmacions. També es podia haver plantejat realitzar l'observació diferida del material complet només entre el grup i els professionals, optant per la preselecció de fragments per treballar posteriorment amb la televisió l'emissió d'un reportatge.

Però per al desenvolupament dels objectius, no només era important que la presa de decisions passés pel fet que fos el propi grup que seleccionés les imatges, sinó que formessin part de la construcció de la pròpia història. La narrativa visual formava part del procés de gestió de la imatge.

La proposta que els mateixos periodistes ens van plantejar com a metodologia per aconseguir els objectius del projecte, va ser la d'establir una coautoria formal del reportatge: és a dir, les noies no només protagonitzarien i participarien en el procés de muntatge, sinó que firmarien també l'autoria d'un reportatge destinat a l'audiència televisiva formant un equip de treball conjunt sobre el material amb els periodistes, i en el que les professionals hi érem presents com a validadores dels aspectes educatius.

Amb l'emissió no només es buscava un element de motivació per al grup, sinó el seu ús com a catalitzador que donés sentit a tot el procés. No es pretenia només un canvi de les «protagonistes» internament, sinó que necessitàvem el reconeixement extern d'aquest canvi: la difusió constituïa la plataforma per a què fos vist.

Es va establir una coautoria formal del reportatge: les noies no només protagonitzarien i participarien en el procés de muntatge, sinó que firmarien també l'autoria.

Necessitàvem el reconeixement extern del canvi de les noies: la difusió constituïa la plataforma per a què fos vist.

Resum d'hipòtesis

De manera resumida podríem dir que —a través de la utilització de la tècnica audiovisual per a la producció d'un reportatge destinat a l'audiència televisiva, en el que metodològicament les protagonistes són també coautors i on el producte final (vídeo) es constitueix com el canalitzador de totes les interaccions del projecte— el nostre objectiu era:

- Saber **com es veuen elles** (imatge interna) i **com construeix la seva mirada un grup d'adolescents**, entenent la imatge com un llenguatge que reflecteix els esquemes cognitius d'un grup específic.
- Centrar la tasca educativa en el desenvolupament dels elements d'autonomia de les noies, **situant els elements claus en el procés de presa de decisions** i en la gestió de la pròpia imatge que suposa el projecte.
- Aprofitar **l'aportació a la formació de la identitat que suposa la coautoría del reportatge**. En tant que procés no és només endogen (grup) sinó amb professionals d'un mitjà de comunicació que descodifiquen les imatges des d'un punt de vista extern i des d'una perspectiva periodística.
- Situar la nostra **intervenció educativa en un pla induït pel context**, conjugant els elements previs de diagnòstic que hem realitzat amb els propis continguts que indueixi el grup en les seves filmacions.
- Experimentar amb **una metodologia que interacciona amb el propi contingut del producte**; és a dir, l'elaboració d'un reportatge que no busca tant ser un reflex de la realitat objectiva sinó de la interacció educativa que es produeix a través d'aquest (el reportatge del reportatge).

4. Fugint del futur. El projecte i els resultats

Els antecedents: el treball previ amb el grup

L'inici de l'experiència es remunta a l'estiu del 1997, quan una sèrie de famílies acudeix al centre sol·licitant ajuda per problemes relacionats amb la conducta dels seus fills. Fugides del domicili, problemes al carrer, presència en baralles... són els detonants de la preocupació que fa que es mobilitzin buscant ajuda.

Durant el curs 97/98 dos instituts de secundària del barri, especialment afectats per la situació (absentisme escolar, altercats a la porta, presència del grup als voltants...) sol·liciten a l'equip de serveis socials que intervingui en els problemes causats per membres d'aquest grup tant a les aules com a l'exterior del centre. Així mateix, la seva presència al carrer desencadena una sèrie de problemes amb el veïnat. L'associació de botiguers d'un carrer de vianants exposa una queixa per la seva conducta en aquest eix comercial i pels conflictes que generen.

D'aquesta manera anem recollint informació sobre 16 adolescents (9 nois i 7 noies), d'entre 14 i 17 anys, que es caracteritzen per no assistir a cap centre formatiu o estar expulsats d'aquests, sense feina o buscant-ne una que no troben, desvinculats de les famílies, sense adults referents que els acompanyin en aquesta part del cicle vital, amb un sentiment general compartit de trobar-se fora d'una societat que no els acull ni els ofereix alternatives, creuant límits, alguns d'ells, de difícil retorn.

Aquests adolescents es caracteritzen per no assistir a cap centre formatiu, estar, sense feina o buscant-ne una que no troben, desvinculats de les famílies, sense adults referents.

La primera actuació que es planteja és contactar amb les famílies i fer una orientació que ajudi els pares a contenir i modificar alguns dels aspectes de la relació amb els seus fills, així com a conèixer amb més detall com s'havia arribat a aquesta situació. La intervenció es va mostrar del tot insuficient per reconduir la situació a la què ens enfrontàvem. D'altra banda, el contacte amb l'IES ens permet conèixer més dades sobre la situació que viuen, pensar en el tipus d'intervenció que seria més adequada i proposar un treball conjunt.

Valorant que no es produïen millores significatives en la conducta dels nois, ens vam plantejar una intervenció amb el grup, amb l'objectiu de contenir i modificar les conductes.

Es va posar en marxa un projecte educatiu de grup, vehiculat a partir d'un taller de «Full Contact» en un gimnàs del barri.

S'ha de fer alguna cosa més per transmetre'ls el missatge «heu de parar», però dit des de l'ajuda.

Uns mesos més tard, valorant que no es produïen millores significatives en la conducta dels nois (més aviat al contrari), ens vam plantejar la possibilitat d'una intervenció amb el grup, amb l'objectiu de contenir i modificar les conductes que estaven portant a terme al barri. Amb aquestes premisses, després de diferents contactes per conèixer els seus interessos, i poder treballar a partir d'una demanda concreta que els motivés, es va posar en marxa un projecte educatiu de grup, vehiculat a partir d'un taller de «Full Contact» que es va portar a terme en un gimnàs del barri.

El projecte «Full Contact» es va iniciar el novembre del 1998 i arranca en un moment en què tots (tècnics, famílies i responsables municipals) veiem que s'ha de fer alguna cosa més per transmetre'ls el missatge «heu de parar», però dit des de l'ajuda. Alguna cosa que fos útil a un grup d'adolescents que des de fa un any i mig viuen en una espiral autodestructiva. Un missatge a uns pares que se senten absolutament desbordats i que han de recuperar la creença que són capaços d'educar els seus fills. Una resposta útil al barri, a la sensació d'inseguretat que formulen els botiguers, veïns i, sobretot, els instituts de la zona.

La seva participació va estar condicionada al compliment d'una sèrie de pactes, alguns individuals i al-

tres de grup, que pretenien la participació en cursos de formació i/o treball, així com la no participació en activitats asocials. La duració va ser de sis mesos i, tot i que la consecució dels objectius del projecte va ser alta, les noies se'n van desvincular abans de la data prevista perquè tenien una motivació menor per l'activitat.

No obstant això, el contacte establert va possibilitar una relació de confiança que es va mantenir quan, posteriorment, ens van manifestar el desig de participar en una altra activitat. L'educadora del centre de serveis socials es va relacionar amb elles intermitentment a través de trobades al centre de treball o bé en altres espais informals. D'aquesta manera, a part de mantenir la vinculació amb el servei, en coneixíem la situació i evolució.

El mateix equip que va portar a terme el projecte «Full Contact» ja havia pensat en la possibilitat d'incloure en la metodologia de treball l'ús de les tècniques audiovisuals. S'havia plantejat la possibilitat de realitzar un altre projecte amb aquest mateix grup de nois («Clotainòmans»), però no des del control (tot i que s'havia mostrat molt eficaç en la situació anterior havia impossibilitat que s'establís un altre tipus de relació amb els educadors) sinó des de la motivació. Preteníem que expliquessin, a través de la realització d'un reportatge sobre el barri, com el veien i entenien, el perquè de l'atracció cap a certs espais i els seus usos.

Per a l'elaboració del nostre projecte comptàvem amb la participació de TVClot, que havia realitzat una experiència de característiques similars en col·laboració amb el Casal Infantil del Drac de Via Trajana. Només en vam poder portar a terme la primera fase (la selecció dels nois i noies), ja que el grup es va desvincular totalment de l'activitat i vam haver de suspendre-la. Un

Les noies se'n van desvincular abans de la data prevista perquè tenien una motivació menor per l'activitat.

El mateix equip que va portar a terme el projecte «Full Contact» ja havia pensat en la possibilitat d'incloure en la metodologia de treball l'ús de les tècniques audiovisuals.

Un diagnòstic previ erroni de la seva situació, un taller allunyat dels seus interessos, la posició dels educadors com a intermediaris de la televisió i no com a agents actius, van fer que no poguéssim portar a terme la proposta inicial.

Es comença a dissenyar una intervenció a la mesura del grup de noies, posant en relació el seu centre d'interès (l'autoimatge) amb les possibilitats que ofereix l'ús de la tècnica audiovisual.

diagnòstic previ erroni de la seva situació, el format de l'activitat (un taller) allunyat dels interessos del nois, la posició dels educadors com a intermediaris de la televisió i no com a agents actius, així com una metodologia poc adequada per a la consecució dels objectius plantejats van fer que no poguéssim portar a terme la proposta inicial. No obstant això, en aquesta primera fase, tot i que no es van mostrar motivades per l'activitat, les noies van manifestar l'interès que els havia despertat el fet de parlar davant de la càmera.

Amb tots aquest ingredients i l'oferta de TV3 de participar en una activitat de marcat interès social, vam començar a dissenyar el projecte «Supervivents urbanes» la part visible del qual és el reportatge emès a l'espai *30 minuts* amb el títol «Fugint del futur». A partir d'aquí es comença a dissenyar una intervenció a la mesura del grup de noies, posant en relació el seu centre d'interès (l'autoimatge) amb les possibilitats que ofereix l'ús de la tècnica audiovisual com a eina educativa.

Com ja hem explicat, **en el projecte conflueixen diverses premisses, necessitats educatives i oportunitats:**

1. La voluntat de les professionals implicades de fer un projecte que doni resposta als interessos i expectatives de les noies, precisament en un moment en el que havien decidit fer un canvi en la seva trajectòria vital (treballar, realitzar activitats lúdiques...), com a final a un període llarg d'acció educativa.

2. La proposta concreta de TV3.

3. Una ràpida resposta de compromís de les noies que ens fa pensar en la seva utilitat i en els efectes terapèutics que per a elles suposa treballar a partir de la seva imatge i poder desenvolupar una activitat creativa que les estimula.

4. La utilitat del material filmat com a font d'elements estratègics per a les professionals en un futur, en tant que ens permetria reconstruir la seva trajectòria biogràfica, el procés i la forma d'entendre la vida d'un grup amb el qual s'ha treballat durant tres anys.

La selecció del grup: l'opció a una mirada femenina

Com hem explicat anteriorment, les noies estaven més predisposades a la participació en una altra activitat després de l'experiència del *Full Contact* i també valoraven més el paper de la càmera com un instrument que les feia reflexionar. La relació prèvia, el coneixement que teníem de la seva situació i la seva disponibilitat van fer que el grup femení es perfilés com a candidat per ser el motor del treball a realitzar. D'altra banda, la metodologia proposada pels periodistes de TV3, una gravació basada en l'autofilmació, semblava molt més viable amb les noies. La capacitat d'expressió emocional que van mostrar en la primera fase del projecte en contrast amb la dels nois, que bàsicament realitzaven accions, va ser clau perquè, donat el treball que volíem portar a terme, ens decidíssim a oferir la càmera a les noies i pensar en una actuació amb els nois menys introspectiva.

Vam escollir dues noies perquè actuessin com a grup motor ja que disposàvem de dues càmeres i necessitàvem que algú des de dins liderés el procés. Vam pensar que elles ens anirien introduint en el seu món, la seva família i els seus amics, si realment aconseguíem que fessin de la càmera una aliada. El col·lectiu estava format per un grup de noies d'entre 16 i 18 anys, amb una adolescència caracteritzada per la ruptura amb l'entorn familiar (fugides del domicili, crisis de re-

La capacitat d'expressió emocional que van mostrar en la primera fase del projecte va ser clau perquè, donat el treball que volíem portar a terme, ens decidíssim a oferir la càmera a les noies.

El col·lectiu estava format per un grup de noies d'entre 16 i 18 anys, amb una adolescència caracteritzada per la ruptura amb l'entorn familiar, la vida quotidiana viscuda al carrer, i l'angoixa com un element paralizzador del creixement personal.

conciliació...), la vida quotidiana viscuda al carrer (al marge del sistema educatiu/laboral), i l'angoixa com un element paralizzador del creixement personal.

Per a la selecció del grup motor vam tenir en compte els següents criteris:

- La demanda explícita de participació en una activitat que els ocupi temps i que les mantingui relacionades amb les professionals del servei.
- El moment personal de canvi, impossible de gestionar sense l'elaboració d'una història anterior, marcada per l'angoixa i exterioritzada a través del conflicte i la ruptura.
- El bon moment de relació amb el grup que va possibilitar un bon diagnòstic i la possibilitat de calibrar el compromís i la motivació cap a l'activitat.
- Un alt nivell de motivació per a l'execució de l'activitat. La realització d'un reportatge amb una televisió autonòmica que els permet tenir accés a unes instal·lacions i conèixer com es fa un producte televisiu des de dins, amb un nivell de participació i de presa de decisions total, i on elles poden gestionar la imatge que donaran i el producte que firmen.

El grup que ens van ensenyar a través de la càmera era mixt, entre els 16 i els 22 anys, en fases del seu cicle vital diferents, però amb una adolescència comuna en la qual viuen al marge.

El grup que ens van ensenyar a través de la càmera era mixt, amb edats compreses entre els 16 i els 22 anys, en fases del seu cicle vital diferents, però amb una adolescència comuna en la qual viuen al marge de qualsevol circuit social estructurador (família, institut, feina). Les seves perspectives de futur no semblaven anar més enllà de les fronteres del parc on es reunien cada tarda i que sembla ser l'únic element que els proporciona identitat i pertinença.

Amb aquestes premisses ens vam posar en marxa. La intenció era situar el grup com a inductor del seu pro-

pi procés, que construís un context dinàmic i d'interacció on relacionar-se a partir dels continguts que aportaven en les seves filmacions, utilitzant el canal de difusió que pot proporcionar la televisió com a amplificador de canvi.

Com es va fer: disseny i protocolització del projecte

Evidentment, per concretar el projecte vam començar recollint informació i documentació que ens proporcionés un marc teòric: buscàvem experiències educatives on s'haguessin utilitzat mètodes audiovisuals per a la consecució d'objectius educatius.

Vam utilitzar, com a primera referència, la metodologia del cinema participatiu ja que ens proporcionava una guia per obtenir dades en relació amb la forma de vida d'un grup i, a la vegada, permetia que utilitzéssim tot el procés d'elaboració d'un document visual, gravat i narrat pels mateixos subjectes, com una activitat que els permetés conèixer-se, comprendre's i reconciliar-se amb el seu entorn més immediat. Bona part d'aquesta informació i de les reflexions que ens van provocar ha estat exposada en la primera part del text.

El pas previ a la posada en marxa:

l'elaboració d'un diagnòstic i la valoració de les necessitats i interessos dels destinataris del projecte

Aquesta fase es va realitzar en gran mesura a partir del treball en els projectes anteriors i de la vinculació que existia amb les professionals del servei. Arribat el moment en què pràcticament havíem dissenyat el projecte i n'havíem negociat les bases amb la resta de l'equip (tècnics de televisió) vam establir unes reunions previ-

es de contacte, tant amb el grup com individualment. Amb aquestes reunions volíem valorar la situació personal dels possibles participants així com mesurar la motivació cap a l'activitat i la disponibilitat a realitzar un treball personal com el que suposava la participació en el projecte.

Vam establir una sèrie de compromisos entre els integrants d'aquest equip de treball singular: destinatàries del projecte, tècniques de serveis socials del Clot i tècnics de TV3.

Un cop seleccionat el grup motor i el participant sobre la base dels criteris explicats anteriorment, ens vam disposar a establir una sèrie de compromisos entre els agents integrants d'aquest equip de treball singular: destinatàries del projecte, tècniques de serveis socials del Clot (Alicia Gómez, educadora i Rosa Patino, psicòloga) i tècnics de TV3 del programa *30 minuts* (Carles Porta, periodista i Francesc Pou, realitzador). Comportaven tres aspectes bàsics:

- A les destinatàries del projecte se'ls va explicar que havíem pensat en una activitat (**la realització d'un reportatge de televisió sobre la seva manera d'entendre el món**) amb la finalitat que la participació en tot aquest procés els servís, a elles, com un element de reflexió; a nosaltres per entendre com veuen les coses des de dins, per poder conèixer-les i millorar la nostra feina; i als tècnics de televisió per aplicar al context social el treball que normalment fan.

- Se'ls va explicar també de quina manera treballaríem, que se'ls donaria **dues càmeres a temps total i sense límit de gravació**, amb l'única petició que no gravessin res que no fos legal i que les poguéssim perjudicar. També se'ls va explicar com era un procés de gravació i muntatge d'un reportatge i van respondre positivament a ambdós aspectes. Buscàvem el compromís de les participants ja que la vinculació a la càmera i al procés la valoràvem com a fonamental en tot moment per a la consecució dels nostres objectius.

Buscàvem el compromís de les participants ja que la vinculació a la càmera i al procés la valoràvem com a fonamental.

- El grup destinatari, les professionals del centre de Serveis Socials i els tècnics de Televisió de Catalunya **van consensuar els compromisos que assumien com a equip de treball** així com els pactes que establien per regular el procés de filmació/emissió.

Els tècnics de TV3 es van situar estratègicament en el projecte com a agents actius dels objectius educatius, col·laborant com a professionals d'un mitjà de comunicació. Van assumir els compromisos d'aportar el suport tècnic necessari, estar disponibles per resoldre els possibles problemes que es derivessin de l'ús de les càmeres, activar els recursos necessaris en funció de les necessitats del projecte i obrir una línia directa de col·laboració amb l'equip de producció de TV3 per assegurar la participació en el procés de producció i muntatge dels destinataris en totes les seves fases.

La plasmació de compromisos:
formalització dels pactes

Donada la singularitat de treballar amb una televisió pública, es va considerar imprescindible tenir un marc jurídic. Es va redactar un conveni regulador d'aquesta activitat entre la divisió de Serveis Personals del Districte de Sant Martí i TV3, de compliment obligat, que havia de ser acceptat i firmat per les tres parts: les destinatàries per a la salvaguarda i gestió de la seva imatge, les tècniques de serveis socials com a validadores del procés i els tècnics de TV3 com a garants de l'emissió.

Es van precisar les condicions de difusió, explotació dels continguts elaborats i utilització de les imatges preses, formessin part o no del reportatge final. Els aspectes de protecció de la intimitat i de la imatge bàsics

Els tècnics de TV3 es van situar estratègicament en el projecte com a agents actius dels objectius educatius.

Donada la singularitat de treballar amb una televisió pública, es va considerar imprescindible tenir un marc jurídic.

que va tenir en compte el conveni es van recollir en les clàusules següents:

- Es va acordar que prèviament a l'emissió del programa es faria un visionat complet, amb la imatge i el so definitius per a les parts implicades (protagonistes, tècnics i responsables municipals, i responsables de TVC). L'objectiu seria decidir l'emissió o rectificació dels continguts si es considerava oportú.
- Una vegada obtinguda la conformitat per a l'emissió, aquest programa s'emetria íntegrament, sense fragmentar ni descontextualitzar.
- Les imatges obtingudes en el procés de realització, formessin part o no del contingut final, no podrien ser utilitzades per il·lustrar altres informacions o notícies, ni es podrien utilitzar fora del context i objectius en què van ser preses.
- Els premis que es derivessin de la producció del reportatge serien destinats al projecte educatiu de les participants i/o projectes de natura similar que dissenyés el centre de serveis socials.

Aquest conveni va ser negociat i redactat pels serveis jurídics de les dues institucions i signat per la gerència de TVCatalunya, el regidor del districte de Sant Martí, les participants i els tècnics de serveis socials.

Es va realitzar una sessió d'aprenentatge de l'ús de la càmera digital que utilitzarien durant quatre mesos, així com dels instruments que s'emprarien pel muntatge.

Com es va fer: l'execució del projecte

La primera activitat que vam realitzar en aquesta fase va ser visitar les instal·lacions de TV3 amb l'objectiu de tenir contacte amb el mitjà amb el qual col·laboraríem. En aquesta visita es va realitzar una sessió d'aprenentatge de l'ús de la càmera digital que utilitzarien durant

quatre mesos, així com dels instruments que s'empra-rien pel muntatge. Durant tota la fase de filmació tenien la possibilitat de resoldre els problemes tècnics que es derivessin del seu ús. Es van donar indicacions sobre el funcionament però no se les va orientar pel que fa a estils/tècniques de filmació ja que aquesta dada constituïa un element d'anàlisi.

Filmacions del grup. Lideratge de les destinatàries

A partir d'aquesta visita se'ls van donar dues càmeres digitals i se les va fer responsables de les gravacions: elles decidirien quan i què filmar, quan començava i quan acabava una seqüència i a qui incloïa. A partir d'aquí, cada setmana visionàvem conjuntament el material filmat (elles i les professionals) i seleccionàvem les frases, accions i/o moments que es tractarien posteriorment en les sessions de treball.

El resultat d'aquesta fase van ser 120 hores de gravació obtingudes en quatre mesos i que pel seu contingut podem dividir en tres parts:

1. Al començament, durant les primeres quatre setmanes, bàsicament es van gravar a elles mateixes, es van buidar davant de la càmera. És una fase introspectiva. Són aproximadament un 20% de les cintes on parlen contínuament a la càmera dels temes que les preocupen com si es tractés d'un diari.

2. A partir d'un moment en el que sembla que ho han explicat tot, comencen a mostrar-nos el seu entorn més quotidià, surten de l'habitació, l'escenari preferit en les primeres cintes, i ens mostren el seu món més proper. Apareix la casa on viuen, les persones més significatives de la seva família per ordre de preferència, les absències més doloroses. Poc a poc, van mostrant

El resultat van ser 120 hores de gravació en quatre mesos.

Al començament, es van buidar davant de la càmera. Després comencen a mostrar-nos el seu entorn més quotidià. Més trad, surten al carrer, ens ensenyen els amics en el seu entorn, apareixen les activitats lúdiques, el temps lliure, l'oci i, per fi, deixen la càmera perquè d'altres les gravin.

allò que les envolta en un primer cercle. És la fase de l'entorn quotidià, que reunirà un 40% del material i que gira al voltant de la vida domèstica (entrevistes a familiars, als amics, a la feina...). Aquesta fase s'inicia en el moment en què la introspectiva acaba.

3. La tercera fase seria la que podríem anomenar social. Surten al carrer, ens ensenyen els amics en el seu entorn, apareixen les activitats lúdiques, el temps lliure, l'oci, i per fi deixen la càmera perquè d'altres les gravin. No obstant això, en aquesta fase també es fan «confessions» a la càmera però incorporen altres temes diferents que han anat apareixent al llarg del trajecte.

Anem incorporant persones al projecte en funció del que ens mostren les filmacions i hi treballem fins on estan predisposats.

Nosaltres actuem a mesura que elles ens van acostant a la resta de participants. Anem incorporant persones al projecte en funció del que ens mostren les filmacions i hi treballem fins on estan predisposats. No hi ha un guió previ, no hi ha temes a tractar predeterminats, senzillament la flexibilitat d'anar intervenint a mesura que el projecte creix i pels camins que elles decideixen.

El material filmat es va utilitzar de dues maneres: 1) com a imatges portadores d'informació en elles mateixes i 2) com a material per realitzar entrevistes individuals.

Anàlisi del material: lideratge psicoeducatiu

Aquesta fase va ser dirigida per les professionals de l'equip de serveis socials i es van utilitzar les instal·lacions del centre "La Farinera del Clot", on està ubicat el servei, per portar a terme les entrevistes i les sessions de treball. El material filmat es va utilitzar de dues maneres: 1) com a imatges portadores d'informació en elles mateixes i 2) com a material per realitzar entrevistes individuals.

Amb aquest objectiu vam crear un espai setmanal en què, conjuntament, visionàvem el material i es feien comentaris per complementar la informació visual (què

diuen, per què ho diuen, normes, valors, hàbits... en definitiva, el significat que donen a allò que fan). Aquesta activitat resulta molt útil per entendre la seva conducta dins del seu món així com per assenyalar aspectes que per a elles passen desapercebuts i que si són assenyalats conviden a la reflexió.

Les entrevistes individuals es realitzaven a partir dels continguts de les filmacions, ja fos amb imatges preseleccionades o amb frases extretes de les transcripcions de les gravacions. Es van realitzar per l'educadora o la psicòloga alternativament depenent dels temes a tractar. Les sessions es van relacionar amb les destinàries del projecte, però també amb aquelles adolescents que s'anaven incorporant i acceptaven la proposta. Al final de cada sessió se'n realitzava un retorn per escrit, en forma de conte o de missatge, amb la intenció d'ajudar a la reconstrucció de la història personal i a la integració d'alguns fets vitals de manera adaptativa.

Tant les sessions d'anàlisi de continguts que es fan amb les destinàries com les de treball, es van gravar igualment per introduir-les al muntatge com a part del procés.

Les diferents tècniques utilitzades en el procés han estat:

- Les entrevistes en les sessions on es tractaven aspectes prèviament seleccionats a partir del visionat de les cintes per part de les tècniques de serveis socials.
- El retorn escrit en forma de missatge (devolució) després de les sessions individuals, que promouien la recerca d'altres significats al seu comportament que afavorissin explicacions alternatives a les assignades.
- Entrevistes a familiars amb suport audiovisual per

L'anàlisi d'imatges resulta molt útil per entendre la seva conducta dins del seu món i per assenyalar aspectes que per a elles passen desapercebuts i que si són assenyalats conviden a la reflexió.

Al final de cada sessió se'n realitzava un retorn per escrit, en forma de conte o de missatge, per ajudar a la reconstrucció de la història personal.

obtenir dades que ens ajudessin a entendre i a construir la història de les participants.

- Creació d'un conte personalitzat amb la informació obtinguda, tant en les sessions com en les entrevistes a familiars, amb la idea que un relat nou facilita la entesa i la comprensió de moments vitals dolorosos que actuen d'ancoratge.
- Les entrevistes d'observació de camp amb el grup, amb l'objectiu de conèixer el mitjà on es mouen i per contrastar les diferències de conducta que mostren en altres contextos.

Intervenció amb el grup participant

Amb la resta del grup, es van fer sessions de grup de visionat del material a mesura que les protagonistes els anaven incorporant.

Preteníem obrir el projecte i utilitzar-lo com a forma de contactar amb possibles usuaris del nostre servei.

Amb la resta del grup, es van fer sessions de grup de visionat del material a mesura que les protagonistes els anaven incorporant. Era en aquest moment quan se'ls explicava el projecte i les nostres funcions en previsió de futures actuacions.

Per aquells que van acceptar participar a les sessions individuals se'ls va elaborar una sessió després del visionat de les cintes en les que apareixien i es va realitzar un retorn escrit. Cal ressaltar que només components femenines van accedir a participar-hi.

Amb aquesta intervenció preteníem obrir el projecte i utilitzar-lo com a forma de contactar amb possibles usuaris del nostre servei i trencar la barrera que hi ha entre aquest col·lectiu de nois i els professionals de serveis socials.

L'anàlisi contínua del procés

Periòdicament, es van realitzar reunions d'equip on hi participaven tots els agents, televisius i educatius, en presència de les destinatàries i el grup participant, i on

es tractaven els temes en els dos aspectes: l'educatiu i el tècnic.

En aquestes reunions es posaven de manifest aspectes com la repercussió del mitjà en el que es difondria l'experiència, la conveniència o no de certes imatges, la selecció de temes: es comença a donar forma a l'estructura definitiva que tindrà el producte final. També vam tenir reunions, la part tècnica de l'equip, per avaluar el procés, dissenyar estratègies conjuntes i prendre decisions a mesura que s'avançava.

L'elecció de les imatges i la construcció de la narrativa visual: lideratge televisiu

Aquesta fase va ser liderada pels professionals de TV3, donat el caràcter marcadament tècnic i el coneixement del mitjà que requeria. Es va realitzar en la seva totalitat a les instal·lacions de TV3 des de mitjan febrer fins a la data de l'emissió, el 18 de març de 2001.

A través de la selecció de les gravacions que realitzaven els participants es pretenia que construïssin la imatge social que volien projectar tenint en compte les característiques de la plataforma televisiva que s'utilitzaria per a la seva difusió. Als tècnics se'ls va demanar que mostressin els aspectes més representatius dels components del grup en diferents contextos, que expliquessin quina era la seva visió del món, que el producte final reflectís el procés i l'objectiu de tot aquest treball. A més, havien de tenir en compte que tot això anava destinat a aconseguir i mantenir una audiència. Una tasca difícil si tenim en compte que treballem amb un grup d'adolescents i el volum enorme del material gravat.

Per portar a terme aquesta tasca van proposar treballar sobre les transcripcions escrites de les 120 hores gravades i que cada grup (les noies; l'educadora i la

A través de la selecció de les gravacions que realitzaven els participants es pretenia que construïssin la imatge social que volien projectar tenint en compte les característiques de la plataforma televisiva.

Es va treballar sobre les transcripcions escrites de les 120 hores gravades i que cada grup seleccionés aquells fragments que considerava que havien de constituir el document final.

Al final es van classificar les imatges per temes i aquesta selecció va constituir un element de treball molt interessant per què hi havia un motiu darrere cada selecció/refús d'una imatge, una part molt il·lustrativa de la imatge social que volien projectar.

En la tercera fase havíem de posar en comú tots els interessos i aquests no eren sempre coincidents.

psicòloga; el periodista i el realitzador) seleccionés aquells fragments que considerava que havien de constituir el document final. Un cop fetes les eleccions es negociaria la síntesi final.

Les noies no van realitzar la seva tasca i per aquesta raó van oferir un altre sistema: van classificar les imatges per temes (prèviament escollits en una reunió) en carpetes d'ordinador i les van seleccionar o desestimar a partir d'un visionat conjunt. Aquesta selecció va constituir un element de treball molt interessant per a nosaltres ja que hi havia un motiu darrere cada selecció/refús d'una imatge, i es va revelar com una part molt il·lustrativa de la imatge social que volien projectar i de com volien ser representades en un mitjà de comunicació.

No cal dir que, per a l'equip de treball, aquesta part va ser la més dura de tot el projecte. A la primera fase no hi havia limitació, elles gravaven sabent que el material estava blindat i que sense el seu consentiment no es donaria a conèixer públicament ni una sola imatge. En la segona, nosaltres actuàvem en funció dels objectius que ens havíem plantejat i del que el treball generava. Però, en la tercera, havíem de posar en comú tots els interessos i aquests no eren sempre coincidents.

Per a nosaltres, l'emissió era útil en tant que forma d'amplificar un procés de canvi, encarrilament de tot el projecte. Per a les noies, era l'accés a un protagonisme social en el qual podien donar a conèixer com veuen i entenen les coses, la seva pròpia mirada. Per als professionals del mitjà televisiu es tractava d'informar d'una realitat inaccessible, des d'una metodologia de treball totalment diferent de la clàssica en el mitjà, on els subjectes representats escullen què graven i què ensenyen d'ells mateixos, però amb un format que

s'adeqüi a l'estil del programa en el qual s'emetrà (30 minuts) i que fos atractiu per a l'audiència a la qual anava destinat. L'objectiu era que els tres vectors del projecte coincidissin.

Un cop s'arriba a un acord a tres bandes sobre les imatges que podien ser utilitzades havíem de construir la història. Disposàvem de la tela però necessitàvem confeccionar el vestit en funció d'aquestes tres condicions:

- El muntatge havia de respectar la imatge que els nois i les noies volien donar d'ells mateixos. Tanmateix havien de conèixer la repercussió de la seva emissió i tenir en compte que buscàvem afavorir el canvi que experimentaven i que aquest fos reconegut externament.
- Havia de mostrar el procés del grup i el treball desenvolupat pels serveis socials.
- El muntatge final havia de gaudir, per la seva qualitat televisiva, de la conformitat de la direcció del programa on s'emetia.

El muntatge havia de respectar la imatge que els nois i les noies volien donar d'ells mateixos. Havia de mostrar el procés del grup i el treball desenvolupat. Havia de gaudir de qualitat televisiva.

Pel que fa a l'estil de filmació, es va intentar respectar el que s'havia posat de manifest en les gravacions. No s'hi va afegir música, ni veu en off, només es va gravar un discurs introductori i es van respectar les imatges tal i com s'havien gravat sense afegir ni modificar res.

A partir d'aquí es van unir les imatges per temes, de manera que el resultat fos àgil i tingués ritme, que mostrés el treball amb el grup i el seu procés durant aquest temps, les transformacions que havien tingut lloc davant de la càmera. En resum, l'art de resumir 120 hores de gravació en 42 minuts.

Es van resumir 120 hores de gravació en 42 minuts.

Hagués estat un treball impensable si no haguéssim fet partícips els professionals de televisió en tot el procés. El coneixement per part dels tècnics de televisió

del context en què s'havien produït els elements audiovisuals era necessari per donar sentit a les imatges. Només així podien portar a terme la difícil tasca que els vam proposar al començament: traduir al mitjà que dominen el món emocional dels adolescents.

Aquesta fase es va realitzar amb tots i cadascun dels participants que van decidir aparèixer a l'emissió. Hi va haver persones que tot i haver participat van optar per no aparèixer a l'emissió. El producte final va tenir el consentiment firmat de totes i tots els participants després d'un visionat previ a l'emissió.

Va resultar escollit el títol «Fugint del futur», per considerar que els protagonistes d'aquesta història estaven precisament en aquest camí: fugir del futur que els esperava.

Com qualsevol història, aquesta havia de tenir un títol. Des del principi havíem parlat del projecte com de «Supervivents urbanes». A l'hora de decidir quin seria el títol definitiu del reportatge, vam optar per posar en comú una sèrie d'idees de les que va resultar escollit «Fugint del futur», per considerar que els protagonistes d'aquesta història estaven precisament en aquest camí: fugir del futur que els esperava.

Com presentar-lo als altres: les notes de premsa

Una de les tasques que els vam encarregar en aquesta fase final va ser **redactar les notes de premsa en les que donaven a conèixer el producte** que s'emetria.

Les dues protagonistes i coautors del reportatge ho van explicar de la següent manera:

Este reportaje ha supuesto para mí un aprendizaje de todo lo que me ha influido para bien y para mal en esta vida, y he llegado al punto de reflexionar tanto por un pasado y por un presente que por fin he conseguido encaminar mi futuro. (...)

... quiero darle a entender al espectador desde el punto de vista más integro que todo el mundo

después de momentos decadentes y frustrantes puede salir adelante y aprender de todo aquello que un día se hizo mal.”

(Fragment de la nota de premsa d'una de les protagonistes, “La veritat d'un mateix”).

Imágenes impactantes, opiniones del lado que no suele opinar, porque quien no se ha preguntado alguna vez qué pasa por la cabeza de esos “sin vergüenzas” nuestros jóvenes, muchos de ellos bajo la sombra de este adjetivo (...) En “Fugint del futur” se abren a nuestras cámaras como nunca pensamos de manera tan natural y sincera, opinando y hablando de temas como el sexo, las drogas, su infancia, su futuro... Incluso desde sus experiencias personales, todos ellos adoptaron nuestras cámaras como su propio espejo consiguiendo de esta manera el propósito del proyecto por parte de sus educadoras, conseguir que viéndose cara a cara, viendo su pasado y todo aquello que les rodeaba decidieran dar ese gran paso despojándose de su miedo a crecer y despertándose de la niñez a la que tanto se habían aferrado mostrándole lo unimaginable para ellos: al crecer hay más.

(Fragment de la nota de premsa “En créixer hi ha més”).

Les professionals de serveis socials ho van presentar així:

«Fugint del futur» és un projecte social en forma de reportatge en què l'elaboració d'aquest és l'activitat proposada per dues tècniques de l'equip de serveis socials del barri, una educadora i una psicòloga, a un grup de noies amb les quals treballa des

de fa tres anys amb l'objectiu d'analitzar la seva adolescència i el seu entorn,(...)

Per tant, el producte final, no només és un documental sobre la realitat d'unes noies que durant l'adolescència han estat l'objecte d'una intervenció per part del nostre equip, a causa d' un refús frontal del món que les envolta i que ha tingut com a escenari primer la família, l'escola, el parc i, finalment, el carrer, llocs escollits per posar de manifest el seu malestar. També és el reportatge del reportatge que mostra que aquest serveix amb fins educatius i que un projecte educatiu serveix per fer un reportatge.

Els periodistes ho van explicar així:

«Fugint del futur» és un treball que pot interessar un segment amplíssim de la població però que és especialment interessant per a adolescents, pares i educadors. Per als adolescents perquè veuen en els testimonis dels seus protagonistes una projecció dels seus problemes; per als pares perquè es veu clarament la importància de la família, institució situada a l'origen dels problemes i, sobretot, perquè és, segons elles mateixes, el pilar bàsic per reprendre el camí de la normalitat; i per als educadors perquè les autofilmacions permeten penetrar en un món inaccessible i que proporciona una eina de treball que s'ha demostrat útil i positiva.

Després de la presentació, el procés arribava a l'etapa final: l'emissió.

El reportatge amb el títol «Fugint del Futur» va ser emès el diumenge 18 de març de 2001 al programa *30 minuts* de TVCatalunya.

5. Acció... càmera! La mirada del grup cap al projecte

Per contrastar la utilitat de l'estratègia utilitzada en el projecte i en la planificació d'accions futures cal explicar la manera com el grup va respondre a la metodologia proposada.

Les imatges constitueixen l'eix metodològic de l'experiència. Per aquesta raó el visionat de les 120 hores de gravació va suposar un document il·lustratiu del tipus de relació que el grup havia establert amb la càmera, de com es van integrar els diferents objectius del projecte i dels canvis que es van fer evidents en les formes i en els continguts de les filmacions. Les transcripcions escrites de les gravacions van constituir una eina idònia pel treball psicoeducatiu, i per això n'incloem, de manera il·lustrativa, uns apunts breus.

El disseny tècnic del projecte pretenia aconseguir la convergència dels objectius plantejats amb l'activitat proposada al grup. Una de les claus metodològiques es situava precisament en la manera que aconseguíem que el grup motor es vinculés a la càmera i com era introduïda, més tard, en l'entorn quotidià.

El començament: fer declaracions

D'entrada no va ser fàcil que el grup entengués el significat del projecte. Se'ls proposava una activitat que tenia una certa dificultat ja que havien de prendre decisions sobre què dir, què fer, què filmar... en definitiva, construir el guió de la seva pròpia imatge.

D'altra banda, el fet que la filmació impliqués també l'elaboració i emissió d'un reportatge, no només va entusiasmar el grup, sinó que es va convertir en l'element omnipresent que va condicionar fortament les primeres gravacions.

– Voy a hacer una declaración a la cámara. Se me ha quedado la mente en blanco.

– ¿Por qué?

– Me siento observada, y mira que nunca me he sentido observada. Me siento observada por la gente que sin estar aquí sé que me va a ver, va a conocerme, me va a criticar, va opinar sobre mí, y va a deducir lo que piensa de mí. Eso en cierta manera me da un poco de miedo.

Van realitzar un exercici pseudoperiodístic i van seleccionar els continguts d'acord amb els aspectes que consideraven d'interès per a l'audiència potencial.

Nos motiva mucho este video. A parte no tenemos porque pensar que la cara mala que mostramos, por decirlo de alguna manera, eso nos va a obsesionar, para nada, tenemos control sobre nosotras mismas.

Després del visionat de les primeres gravacions, se'ls va qüestionar l'interès, i es va plantejar la viabilitat del projecte. La seva resposta ens va arribar visualment:

... me siento un poco ridícula grabándome y tal, pero me gustaría hablar de lo que ayer hablamos con la Alicia y con la Rosa, de lo que bueno, que si habíamos entendido mal el mensaje y todo aque-

llo... y es que en fin, visteis las grabaciones y yo entiendo que eran un poco bestias por decirlo así y que de alguna manera os pensabais que estábamos actuando...

Un diari que torna les confessions

Hi va haver un replantejament de l'objecte de les filmacions. Les següents gravacions van suposar bàsicament una reflexió al voltant del seu passat en la que, més que explicacions de fets, expressaven com es van viure i per què. Es van dedicar a parlar, de manera intensa, de totes les qüestions que les preocupaven o generaven inquietud. Les noies van començar també a integrar els continguts del projecte en el desenvolupament de l'activitat:

— No tío. O sea yo, el otro día, te voy a ser sincera, el otro día cuando la Alicia y la Rosa nos estaban hablando de que ellos querían que nos fuera bien y todo, yo en parte pensaba «que me va ir bien un video, tío, si yo que sé...» ¿Sabes? Pero ahora me doy cuenta de que realmente cuando me veo hablar o tonterías luego me las planteo de verdad, y por la noche me quedo comiéndome la puta cabeza ¿sabes?

Després de tres setmanes de gravacions, les noies van demanar orientació als professionals sobre com continuar, ja que valoraven que ja havien «reflexionat» prou. Vam realitzar un pluja d'idees per decidir quins temes podrien resultar significatius en les filmacions (treball, família, amics...), i les noies van acordar dedicar-se a treballar un tema monogràfic cada setmana. No obstant això, la setmana següent van manifestar la im-

Primer feien declaracions, després reflexionaven al voltant del seu passat. I després es van dedicar a parlar, de manera intensa, de totes les qüestions que les preocupaven o generaven inquietud.

Van acordar treballar un tema monogràfic cada setmana però aviat van manifestar la impossibilitat de seguir el «guió»: preferien improvisar i filmar amb l'esquema «acció-càmera».

possibilitat de seguir el «guió»: preferien improvisar i filmar amb l'esquema «acció-càmera» i no la inversa, és a dir, posar en marxa la càmera quan passés alguna cosa que suscités l'interès o la necessitat.

No hi havia dubte de l'interès que en elles despertava l'ús de la càmera:

- Debéis estar hasta los... de nosotras, no paramos de grabarnos.
- Pero es como un vicio ya, es como una manera de desahogarse.

A partir de les sessions de treball es va poder integrar l'ús de la càmera com a mirall conscienciador.

A les noies no els agradava parlar a la càmera sinó poder veure's mentre s'estaven gravant. A partir de les sessions de treball es va poder integrar l'ús de la càmera com a mirall conscienciador.

- No, no te das cuenta. Pero es que luego me veo en la cámara y digo 'pero por favor, si parezco un macho, tío'. O sea no me considero una señorita, porque tampoco me caen bien, pero tío, nen, es que a veces me veo y digo 'pero por favor nen, que verdulera llevo a ser'.
- ¿Porque le hablo a la cámara? Al menos luego me veo y puedo pensar en todo lo que he dicho.
- Voy a decir ante la cámara mis defectos. Tengo que asumirlos. Tengo que enfrentarme a ellos.

L'estil de diari filmat va ser una estratègia que va connectar amb el seu interès i les habilitats d'expressió.

Utilitzant-la també com a vehicle d'expressió van explotar diverses possibilitats de la càmera. L'estil de diari filmat va ser una estratègia que va connectar amb l'interès i les habilitats d'expressió del grup motor, ja que des de feia temps escrivien en un llibre personalitzat el relat i l'expressió de les seves vivències:

– La cámara es como otra M.... (nombre del diario personal), que yo ya no la veo como una cámara que luego va a ver un montón de gente.

– Es como la continuación de M.... que ahora quieras o no en vez de escribir ha cobrado como un poquito de vida porque nos vemos reflejadas...

A part del paper de la càmera com a amiga/confident, també a través d'ella es dirigien al possible receptor de les imatges:

Hoy estoy reflexiva, una vez más porque en fin... hoy he visto a mis antiguos amigos, por decirlo así, he pasado por donde solía estar yo tanto tiempo con ellos, hacia tiempo que no iba y no sé, me gustaría explicaros lo que... lo que me ha supuesto esto.

De fet, treballar amb un mitjà de comunicació els va aportar una plusvàlua d'interès per l'ús de la càmera com a vehicle de comunicació amb la hipotètica audiència de forma lúdica i, en ocasions, no sense ironia:

No lo hago para que me veáis. Me da igual. Lo hago porque necesito verme ante la cámara. Por si alguna razón me he adelgazado un poquito.

Gravar la vida

Pel que fa al subjecte/objecte de la filmació, es va construir un *collage* molt variat. La càmera va aparèixer en tota mena d'escenaris: al metge, quan acompanyen una amiga; a l'òptica, quan van a comprar llentilles; a la parada del metro, quan esperen els amics; al veterinari, quan el gat està malalt...

La càmera va aparèixer en tota mena d'escenaris.

L'àmbit domèstic va constituir un dels escenaris preferents en moltes filmacions, i va convertir la vida domèstica quotidiana (menjar, pentinar-se, vestir-se...) en un dels objectes preferits de filmació.

Acabo de llegar a casa y vais a ver el ambiente que hay en mi casa... uy, espérame que la cosa no es tan fácil como parece: el llevar una cámara, una mochila, tener que abrir la puerta...

La càmera, que en un primer moment apareixia col·locada de forma fixa, adquireix mobilitat.

La càmera, que en un primer moment apareixia col·locada de forma fixa i preferentment a l'habitació, adquireix mobilitat seguint les seqüències i activitat que s'està realitzant i va ocupant diferents espais físics: el menjador, la cuina, el bany, els passadissos... Amb les famílies, hi havíem mantingut una relació anterior al projecte i no només van facilitar les gravacions (deixant filmar, deixant-se entrevistar...) sinó que en alguns casos també van practicar amb la càmera i ens van oferir la «seva mirada».

Gravar el carrer, gravar els altres

El carrer com a escenari és l'altre gran espai protagonista.

El carrer com a escenari és l'altre gran espai protagonista quan s'integra de manera significativa a la resta del grup en les filmacions.

A partir de ahora me voy a grabar muy poquito porque ya sabéis toda mi vida. Ahora voy a dedicarme a grabar a los demás.

Combinats amb els estils de filmació ja descrits, apareixen aquí les filmacions que s'assemblen a capítols d'una sèrie en què es van seguint les vides de per-

sones diferents i les diferents mirades del grup envers ell mateix. Com hem assenyalat, es va optar perquè fossin les noies les que fessin de transmissores de l'experiència dins del grup. Amb això, es pretenia combinar el treball amb alguns adolescents ja seleccionats per les professionals amb d'altres que van aparèixer fruit de les interaccions de l'activitat.

Tot i això, per a elles, transmetre l'experiència no necessàriament significava compartir-la, ja que la possessió de les càmeres les col·locava en una situació de «poder» dins del grup. Inicialment, a més, per a elles l'objecte d'interès a promocionar dins del grup no fou el projecte sinó el fet de treballar amb la televisió:

- vimos todo el plató y todo el canal.
- Sí, y cuando estaba haciendo las como se llama, las Telenotícies, estábamos ésta y yo allí, mirando en directo.

També en un principi, i encara que el grup de noies sí que adquireix un protagonisme clar, es mostraven reticents a deixar la càmera a d'altres membres del grup. D'alguna manera, elles es sentien les reporteres del seu entorn:

Elles es sentien les reporteres del seu entorn.

Cuéntame lo que fue pasar por ahí, igual que hablas tu conmigo nen, o sea como si no estuviera la cámara.

El grup es mostrava incrèdul davant l'aparició de la càmera i la possible emissió del reportatge; i després incomodat d'alguna manera per la presència d'una càmera que realment era de la televisió.

– no sé nen, es que también salir por la televisión explicando una pelea...

– Tu no te preocupes, que habrá, lo que tu no quieras que salga no salga, o sea aquí podemos grabar toda una cinta pero de ahí no va a salir toda la cinta, tú puedes decir pues mira yo no quiero que salga esto y lo otro y ya está, y no va a salir nada que te pueda perjudicar.

Les entrevistes es van anar fent cada vegada més introspectives, i van arribar a elaborar petites històries de vida.

Les entrevistes individuals als membres del grup (masculins i femenins) es van anar fent cada vegada més introspectives, i van arribar a elaborar petites històries de vida amb preguntes del tipus: *«Explica'm els records que tens de quan eres petitet, com vas començar amb el que era el nostre grup de gent, si haguessis de definir el que va ser la teva adolescència»*, i van incloure les preguntes que els fèiem a elles en les sessions de treball: *«Què diries als pares que ara estan passant pel que la teva mare ha passat, com creus que ens veu la societat...»*

Una càmera de grup

La càmera s'integra definitivament en l'entorn del carrer quan comença a ser un instrument emprat per tot el grup:

– Solo me quieres por la cámara.

– Ya pero hoy me grabo yo. Hoy estoy muy pálida ¿No?"

L'ús de la càmera en grup, canvia el to de les filmacions.

L'ús de la càmera en grup, canvia el to de les filmacions. Deixen de ser introspectives per passar a ser descriptives, els espais i accions en espais oberts passen a ser els protagonistes i les possibilitats lúdiques

de la càmera són explotades en totes les trobades de grup. Les dues noies deixen de gravar conjuntament, diversifiquen els i les protagonistes de les filmacions.

Les noies que participen mantenen com a interès comú el fet de parlar davant la càmera i veure's posteriorment en les gravacions. Apareix també la mirada masculina: quasi la totalitat dels nois mostren la preferència a exercir de càmeres i filmar les accions dels altres membres del grup: «Escriuré un llibre.» «La vida darrere la càmera.» Cal assenyalar que el discurs i l'actitud dels nois és sensiblement diferent si la filmació té lloc dins del grup mixt o a fora (en un bar, al carrer...), només amb el grup motor.

El període temporal previst per a les filmacions es va haver d'ampliar perquè contínuament proposaven nous elements a filmar. També altres membres del grup van demanar als professionals poder utilitzar la càmera. Quan finalment les dues noies van tornar les càmeres la relació que les dues hi mantenien era en aquell moment sensiblement diferent:

- Una d'elles sentia que els seus recursos creatius i expressius s'havien esgotat, i gairebé va expressar alleujament per la finalització d'aquesta fase.

- L'altra noia, en canvi, mantenia una relació molt diferent amb la càmera, de caràcter expansiu en el seu entorn, i la va continuar demanant de forma puntual.

Explicar el seu món a d'altres persones

Per bé que a l'inici de les filmacions l'emissió del reportatge era un element omnipresent, en finalitzar-les el grup ho percebia com si fos un procés al marge de l'activitat que havien desenvolupat amb la càmera i, per

El període temporal previst per a les filmacions es va haver d'ampliar perquè contínuament proposaven nous elements a filmar.

Per bé que a l'inici de les filmacions l'emissió del reportatge era un element omnipresent, en finalitzar-les el grup ho percebia com si fos un procés al marge de l'activitat.

tant, un treball que havien de fer els tècnics de televisió i ells mostrar-hi el seu acord o desacord.

La indiferència cap a allò que pogués o no pogués sortir per televisió, tant del grup motor com del participant, va marcar l'inici de l'última fase del projecte. L'emissió, no obstant això, estava condicionada pel fet que el grup motor s'impliqués en el procés de gestió de la seva pròpia imatge. Per potenciar la consciència del que podia suposar l'emissió, vam optar per citar els membres del grup a la sala de muntatge de les instal·lacions de TV3 i que entressin en contacte amb els periodistes.

D'alguna manera, la mirada que volien fer arribar a l'audiència adulta era que darrere les conductes provocadores, hi havia també persones amb sentiments.

Les gravacions eren susceptibles de ser treballades per elaborar diferents reportatges en funció del missatge que es volgués transmetre. Al principi, es van mostrar interessats a elaborar un reportatge amb el que es poguessin identificar altres adolescents que compartissin les seves circumstàncies. En el missatge sobre la seva identitat, que es recull en les filmacions, aquestes circumstàncies no venien determinades per l'activitat delictiva o transgressora sinó per una adolescència difícil. D'alguna manera, la mirada que volien fer arribar a l'audiència adulta era que darrere les conductes provocadores, hi havia també persones amb sentiments. Totes i tots, a més, es projectaven en un futur amb feina, parella estable...

Totes i tots, a més, es projectaven en un futur amb feina, parella estable...

En la construcció del reportatge, el grup va experimentar un procés de crisi.

A mesura que avançava la construcció del reportatge, el grup va experimentar un procés de crisi en les decisions preses, i la selecció d'imatges que un dia es considerava idònia l'endemà passava a ser inadequada per als mateixos protagonistes. D'alguna manera, en revisar les filmacions, no s'hi volien reconèixer. La paciència va ser la virtut que va distingir els periodistes de TV3 en les modificacions finals, ja que expressions lingüístiques o facials que per a nosaltres eren irrelevants

quant a contingut per a ells constituïa el quid de la seva imatge.

La complexitat d'aquest procés semblava que no tenia fi. Tal i com ens va comentar una de les noies:

Com se us acudeix demanar a adolescents que decideixin, si ni nosaltres mateixos sabem el que volem.

L'última setmana de muntatge, les instal·lacions de la televisió van constituir l'espai de trobada habitual per al grup. El visionat final del reportatge complet, tres dies abans de l'emissió per part de tot el grup, va suposar el revulsiu final, especialment per al grup motor, pel que feia a què suposava la projecció de la seva imatge. De la seguretat que havia mostrat el grup a voler mostrar la seva història tal com l'havien elaborat en la construcció final del reportatge, es va passar a la indignació, a causa dels articles de presentació del reportatge a la premsa publicats abans de l'emissió.

El grup, i més específicament el grup motor, va ser jutjat i mal interpretat en els articles i va iniciar de forma autònoma la comunicació (telefònica/correu electrònic) amb els autors per qüestionar-los el tractament dels articles, tant abans com després de l'emissió. Conseqüentment, també van redactar una nota d'agraïment al periodista que van entendre que havia captat millor la filosofia del reportatge.

Just abans de l'emissió, algunes de les noies van demanar gravar i inserir un missatge en el reportatge dirigit a la seva família on expressaven que per a elles el més important no era sortir a la televisió sinó l'opinió del membres del seu entorn més proper quan veiessin el reportatge. L'endemà de l'emissió, les noies ens van trucar contentes per explicar-nos què havia suposat per

De la seguretat que havia mostrat el grup a voler mostrar la seva història es va passar a la indignació a causa dels articles de presentació del reportatge.

Algunes de les noies van demanar inserir un missatge en el reportatge dirigit a la seva família: el més important no era sortir a la televisió sinó l'opinió del membres del seu entorn més proper quan veiessin el reportatge.

a elles veure'l a casa amb les famílies, i la celebració que s'havia organitzat al parc amb tot el grup. Uns dies més tard, vam rebre una «devolució» per escrit de cada una de les noies participants sobre el que havia suposat per a elles el projecte.

Com ho van veure els altres: la mirada de la premsa

Tant abans com després de l'emissió del reportatge, la premsa escrita es va fer ressò de l'experiència.

En general les participants es van mostrar d'acord amb la imatge que es donava del seu treball i d'elles mateixes i tanmateix van poder expressar la seva opinió quan van trobar que allò que es publicava no reflectia la seva realitat.

Tant abans com després de l'emissió del reportatge, la premsa escrita es va fer ressò de l'experiència. Treballar amb mitjans audiovisuals, i amb aquest en particular per la repercussió que té l'emissió televisiva, suposa treballar amb la resta de mitjans de comunicació. Aquesta fase també va aportar elements susceptibles de ser treballats amb els participants.

En general les participants es van mostrar d'acord amb la imatge que es donava del seu treball i d'elles mateixes i així ho van fer arribar a través de cartes o correus electrònics d'agraïment. Tanmateix van poder expressar la seva opinió en els casos en què van trobar que allò que es publicava no reflectia la seva realitat, defensant així la seva imatge pública.

Hem fet una selecció de paràgrafs dels articles en funció dels tres criteris que considerem que tenen a veure amb la nostra tasca: com es va presentar, el paper de la càmera i l'objectiu del projecte.

Com es presenta el projecte

Organizaron el experimento con la educación puesta en el objetivo. Consiguieron dos cámaras digitales de TV3 y el asesoramiento de un equipo de reporteros de *30 minuts*. (...) La película se llama "Fugint del Futur", la pasan esta noche en el programa *30 minuts* de TV3, y

aporta la novedad respecto a otros documentales de que salvo el asesoramiento periodístico (Carles Porta), la realización (Francesc Pou) y el montaje (Judit López), todo lo demás corre a cargo de Naïs Rojas y Yasmine Romeu, que son a la vez protagonistas, reporteras, guionistas y directoras de una historia que es la suya propia. La de dos adolescentes que se pasan todo el día en la calle porque ni en el instituto ni en casa nadie las reclama. (Eugenio Madueño. «Adiós adolescencia». *La Vanguardia*. 18/03/2001)

En realidad, hace ya algún tiempo que estas fans de Marilyn Manson decidieron dejar de dar la espalda a la sociedad. Las ayudaron a tomar esta determinación la educadora Alicia Gómez y la psicóloga Rosa Patino, que trabajan con ellas y con otros chavales del barrio dentro de un proyecto socio-educativo del Ayuntamiento de Barcelona. De hecho, el documental forma parte de dicho plan, al que TV3 ha contribuido con las cámaras y con el trabajo del reportero (...), realizador (...) y montadora (...). (Teresa Cendrós. «Cámaras para escapar de la calle». *El País*. 16/03/2002).

Las pedagogas pensaron que el vídeo era el instrumento idóneo para que las jóvenes reflexionaran sobre todo lo que sucede a su alrededor. “Se nos ocurrió que hicieran una especie de diario filmado que les sirviera para reflexionar sobre sus propias conductas”. (Cristina Savall. Dos adolescentes «callejeras» filman su vida para 30 minuts *El Periódico de Catalunya*. 17/03/2001).

Claus audiovisuals: el paper de la càmera

Un buen día las dos chicas deciden abandonar el callejeo y, con la ayuda de esos extraños seres mutantes

que se dedican al reciclaje humano (psicólogos, educadores, asistentes sociales), emprender el viaje de vuelta a la selva de lo cotidiano. Pero lo singular de este caso son las dos cámaras de vídeo domésticas que acompañan a Naïs y Yasmina en el duro trayecto. Durante cinco meses las dos expedicionarias se autofilman y filman las circunstancias que las rodean, sin ocultar nunca la cámara pero integrándola en todo tipo de situaciones. (...)

En el autoreportaje de Naïs y Yasmina la acción es lo importante. Como en una película de estética dogma, no hay más escenografía que el mundo tridimensional en el que vivimos. Ellas eligen cuando y que grabar. Incordian con su cámara, lloran ante ella y le hablan. Se diría que la videocámara juega un papel de amiga invisible muy similar al de los personajes que se inventan los niños solitarios para tener a alguien con quien jugar. (Màrius Serra. «¡Acción, cámara!». *La Vanguardia*. 22/03/2001)

Hi ha un moment d'extrema lucidesa que llança tota la claredat sobre aquest extraordinari, commovedor document que és “Fugint del Futur”, esperançador instrument al servei d'una idea major, la de la reintegració a la societat, en les millors condicions possibles, de dues joves barceloneses, Yasmine Romeu i Naïs Rojas, que en són les seves autores i protagonistes. I aquest moment és quan n'hi ha una que afirma que la càmera ha estat per ella “com un mirall”, i l'espectador (...) entén a la perfecció que elles saben –de la vida, però també del mitjà que estan fent servir intuïtivament– moltes coses més enllà de l'exhibicionisme al qual porta inevitablement el format escollit. (Mirito Torreiro. Com un mirall. *El País*. 22/03/2001).

Filmarnos y autofilmarnos ha sido una experiencia muy buena. Como cuando escribes un diario y luego lo relees, la cámara ha sido el espejo donde nos hemos mirado en las horas tristes y en las horas alegres, y visto luego, nos ha ayudado a reflexionar sobre nosotras mismas y darnos ánimo para dar el salto y hacernos adultas. Gracias a la cámara hemos visto nuestras vidas cara a cara. (Al crecer hay más. Nota de prensa de Naïs Rojas).

El uso de la cámara ha sido una forma de desahogo. Lo que queremos es que la gente vea que muchísimos jóvenes están en la misma situación que nosotros, y que de esta situación de ansiedad se puede salir si te echan una mano. (La verdad de uno mismo. Nota de prensa de Yasmina Romeu).

Muchos padres verán lo que ocurre en la habitación de sus hijos adolescentes cuando ellos no están en casa. O se emocionaran cuando vean a Yasmina confesarle a la cámara, convertida finalmente en amiga, confidente... (Eugenio Madueño)

Claus educatives: l'objectiu del projecte

Estas imágenes de una cruda autenticidad y las reflexiones sobre las mismas que hacen Naïs y Yasmina, constituyen el eje de esta experiencia que puede interpretarse como una especie de vídeo diario dónde la cámara sustituye a la pluma y que da cuenta de una realidad que no podemos ignorar. Del montaje de estas cintas podría deducirse que su proceso de integración está erizado de dificultades y que queda aún mucho camino por delante, pero ya han dejado de ser unas solitarias fugitivas del futuro. (J. M. Baget. «La cámara como terapia». *La Vanguardia* 19/03/2001).

Amb una desimboltura impressionant, saltant neta-ment per sobre de les seves limitacions, les dues mosses desmunten d'un cop de ploma la (sempre incòmoda) posició del voyeur/espectador, fins a convertir-lo en un còmplice. I ho fan des d'una veritat rotunda: les seves desinhibides opinions sobre la vida, el buit en el qual s'han mogut, el dia a dia d'uns amics tan mancats d'objectius com ho estaven elles al principi del relat – no al final, i aquí hi ha la cosa. De manera que “Fugint del futur” acaba resultant un producte dotat d'un pols palpitant, d'una veritat desbordant. (Mirito Torreiro).

Ha sido un *cinema verité*, de una rara, preciosa autenticidad. Se trata de dos jóvenes urbanas. No son expresión de ambientes miserables. Pero llevan el rictus marcado de una vida sin horizontes... han impactado. Les sobra valor. Y talento. No merecen que, del mundo, solo conozcan la espalda. (Ferran Monegal. *El Periódico de Cataluña*. 22/03/2002).

Pero la actividad tiene otro resultado, humano, en este caso. Esta especie de diario personal de imágenes ha ayudado a Naïs Rojas y a Yasmina Romeu a reflexionar sobre su existencia y ha contribuido a que ambas asuman que no pueden seguir viviendo al límite. (Teresa Cendrós).

A la postre, lo que anima a Yasmina y a Naïs a alejarse del precipicio, a llenar su vacío existencial y a hacerse adultas, no es el impactante –todo lo desconocido lo es, especialmente si lo tienes dentro de casa– documental que han filmado sino la presencia constante de la educadora que en un segundo plano les animaron a correr el riesgo de hacerlo. (Eugenio Madueño).

6. Algunes conclusions

Què hem après

Després de l'experiència, la conclusió principal a la que vam poder arribar amb les participants és que aquesta intervenció va permetre treballar elements d'autonomia, de comprensió de la seva realitat i de recuperació de la seva autoestima, ingredients bàsics per iniciar qualsevol itinerari vital amb unes perspectives mínimes d'èxit. Al començament, no d'aquesta activitat sinó del treball amb el grup, les persones que el conformaven tenien una característica en comú: nul·les perspectives de futur. Aquest projecte ha permès una modificació, segons el nostre punt de vista, molt important en les participants: apareix la creença de tenir dret a un futur millor o, almenys, diferent al que es veien abocades sense remei.

Cada vegada estem més acostumats a treballar amb les persones de manera purament instrumental, proporcionant recursos, informació, gestionant ajudes... i oblidem moltes vegades una cosa bàsica: la recuperació de la persona. Per això, partint d'aquesta idea, vam treballar per recuperar els aspectes positius i construir una història de vida que els donés la possibilitat d'afrontar el futur amb més eines de les que disposaven fins aquell moment. Després de la finalització de l'activitat vam valorar que, si bé arriben a creure's amb dret a aquesta possibilitat, les dificultats sorgeixen quan necessiten gestionar els recursos propis i externs per construir-la, per la qual cosa en

Aquest projecte ha permès una modificació molt important: apareix la creença de tenir dret a un futur millor o, almenys, diferent al que es veien abocades sense remei.

Vam treballar per recuperar els aspectes positius i construir una història de vida que els donés la possibilitat d'afrontar el futur amb més eines.

aquesta nova etapa poden necessitar alguna mena d'acompanyament.

Abans de realitzar tot el treball per a la producció del reportatge percebien la seva adolescència com una experiència dolorosa i inútil, quelcom que era preferible oblidar o amagar per la seva manca de valor. Transformar aquesta realitat, aquestes vivències, mitjançant un procés creatiu, en quelcom visible, reconegut i sobretot útil, permet donar un nou valor fins ara impensable a les seves experiències, les ajuda a integrar-se en unes condicions molt més saludables.

Una altra de les característiques comunes al grup de nois i noies era que el seu procés de transició entre l'infantesa i el món adult, estava sent un viatge en «pastera». Era una transició sense adults referents, sense models vàlids que els fessin pensar que valia la pena el trajecte, que els ajudés a contenir l'ansietat i l'angoixa pròpia del procés, amb un equipatge i en unes condicions en les que el naufragi era quasi la única possibilitat.

La participació en el projecte és com una parada en el camí que ofereix la possibilitat de fer inventari, de revisar el passat.

L'anàlisi i la comprensió del que havia passat, sense victimitzar, sense justificar i sense jutjar, crea el context on el canvi és possible. La participació en el projecte és com una parada en el camí que ofereix la possibilitat de fer inventari, de revisar el passat i on el treball conjunt amb les professionals proporciona la possibilitat de pensar en una altra alternativa de vida i de relació amb el seu medi diferent al que la inèrcia els conduïa.

Què suposa treballar amb la televisió

Des del nostre context de treball, col·laborar amb una televisió pública és quelcom que, pel que té d'experimental i innovador, mereix un comentari a part.

Però utilitzar un mitjà audiovisual per generar, al final, un producte televisiu té dificultats que cal identificar:

- La primera, és que tot l'equip, inclosos els professionals socials, no acabéssim treballant simplement per fer un reportatge. La dinàmica de la producció, així com la inèrcia dels professionals de televisió de treballar de la manera que estan acostumats, fa que contínuament s'hagi d'estar ressituant l'objectiu de l'activitat. També, el fet que el resultat visible de l'experiència sigui un producte televisiu fa que aquest tendeixi a confondre's amb el projecte quan només n'ha estat l'estratègia.

- La segona, fa referència a les expectatives que en els nois i noies genera la utilització del mitjà en ell mateix. Contextualitzar el treball dins del mitjà socioeducatiu, i apreciar els efectes d'aprenentatge, educatius o terapèutics que els reportava la participació, va permetre atorgar una funció pedagògica al mitjà televisiu. Amb el grup no es va treballar si l'important era sortir o no a la televisió, sinó per a què s'hi sortia. Si no ho fèiem es generaria una contradicció entre els objectius perseguits en el projecte educatiu i la metodologia escollida.

- L'ús que es pot fer del mitjà televisiu també apareix condicionat pel marc on es mostra. Des del nostre equip es va valorar l'oferta del programa *30 minuts* per la seva rigorositat, la seva serietat i per estar absolutament apartat d'un estil de televisió que n'hagués potenciat la morbositat o que hagués presentat els joves en l'esquema d'herois rebels contra una societat culpable. Pertànyer a l'àrea d'informatius ens va semblar d'entrada una garantia d'èxit perquè això no passés.

El fet que el resultat visible de l'experiència sigui un producte televisiu fa que aquest tendeixi a confondre's amb el projecte quan només n'ha estat l'estratègia.

Amb el grup no es va treballar si l'important era sortir o no a la televisió, sinó per a què s'hi sortia.

En el nostre cas, a favor de TVCatalunya i, en especial, de *30 minuts* amb els que hem treballat, hem de dir que van ajustar els mitjans al projecte, tal i com es va negociar al principi, al llarg de tot el temps que va durar la col·laboració, de manera que el nostre treball es va poder portar a terme.

El temps de producció del producte era el nostre interès. El producte aconseguit a través d'una producció experimental, el seu.

Assenyalem aquesta flexibilitat perquè no és un fet banal. Han de treballar junts professionals amb lògiques inicialment contradictòries: la televisió treballa per aconseguir productes, nosaltres per estimular processos. En aquest cas, la intersecció entre ambdós interessos, lluny de ser una dificultat, va ser el que va fer possible l'acord. El temps de producció del producte era el nostre interès. El producte aconseguit a través d'una producció experimental, el seu.

Destaquem el tema del temps perquè la percepció que se'n té és oposada en els dos camps. En el mitjà televisiu, el temps és igual a diners i, per tant, els processos són molt curts. Això es converteix en una dificultat ja que una intervenció educativa mínima necessita uns terminis als quals la televisió no sempre es pot adaptar. Participar en aquest projecte tenia aquest handicap. Des d'aquí reconeixem la comprensió que van tenir la direcció del programa i de l'equip, que els va fer ajustar el temps al que va requerir la realització del nostre treball (condicionat per l'interès que els nois són capaços de mantenir per l'activitat).

Per acabar, hi ha un altre element, inherent al mètode i mitjà utilitzat que creiem convenient destacar: la repercussió social que té utilitzar aquesta plataforma, més enllà del grup destinatari. Els que ens dediquem a aquesta feina de reciclatge humà –com ens va descriure Màrius Serra en el seu article de *La Vanguardia*– sobretot els que treballem amb col·lectius com els grups d'adolescents de carrer, sabem que no és fàcil contac-

tar amb ells i dissenyar un projecte educatiu. No és fàcil accedir a ells, construir una relació de proximitat i, per tant, constituir-nos com a persones d'influència en el desenvolupament dels seus itineraris vitals. Constitueixen un col·lectiu que no vol ser sermonejat o «ratllat» pels adults, que freqüentment refusa els mecanismes i elements d'intervenció de què disposem com a professionals, que ens obliga constantment a repensar abordatges innovadors o originals per treballar amb les seves dificultats.

Això implica necessàriament arriscar i dissenyar propostes de treball en les que l'èxit o el fracàs metodològic constitueix l'element de reflexió per a la planificació d'altres actuacions. A més, treballem, especialment, uns processos educatius la rendibilitat dels quals no apareix essencialment expressada en els termes de l'economia de recursos i de càlcul del temps productiu.

Tot i que la transgressió no forma part de la nostra metodologia de treball, tal i com hem argumentat anteriorment, la rapidesa de resposta que requereix treballar amb adolescents comporta readaptacions metodològiques continues. Implica noves respostes per a nous problemes que, habitualment, no tenen resposta des d'una òptica excessivament protocolitzada, que comporta flexibilització metodològica per treballar amb realitats canviants.

En aquest projecte s'ha experimentat amb una metodologia que amplia els límits habituals d'actuació dels Serveis Socials d'Atenció Primària. El projecte s'ha desenvolupat en oposició a l'opinió comuna que el treball des d'aquests serveis ha de ser submergit i no emergit, ja que s'han utilitzat eines (televisió pública) que es consideren del tot alienes al nostre marc professional. El fet que l'estratègia plantejada en el projecte

Els grups d'adolescents de carrer constitueixen un col·lectiu que no vol ser sermonejat, que freqüentment refusa els mecanismes i elements d'intervenció de què disposem com a professionals, que ens obliga constantment a repensar abordatges innovadors o originals per treballar amb les seves dificultats.

L'opció d'aquest projecte ha estat posar les tecnologies de la comunicació al servei dels adolescents com a element que els permet accedir al protagonisme social i expressar-se des de la seva pròpia realitat.

comporti generar un producte televisiu, observable per multitud de persones, no va suposar només el risc de situar la mirada en el grup d'adolescents sinó també en la pràctica de la nostra intervenció psicoeducativa.

L'opció d'aquest projecte ha estat posar les tecnologies de la comunicació al servei dels adolescents com a element que els permet accedir al protagonisme social. També els permet expressar-se des de la seva pròpia realitat i manera d'entendre el món en un mitjà en què freqüentment apareixen com a protagonistes anònims en relació al conflicte, la violència o l'alarma social. Un cop definits aquests elements en la nostra experiència. El mitjà televisiu va constituir una plataforma útil com a canal de difusió del canvi experimentat pels participants, però també del treball que es porta a terme des dels Serveis Socials.

Una última valoració sobre la metodologia

Finalment, voldríem destacar alguns elements que avalen l'èxit metodològic del projecte, tenint en compte la població a la qual anava destinat (grup d'adolescents de carrer) i en relació amb els mitjans i mètodes utilitzats.

L'alt grau d'interès que va despertar l'activitat va fer possible que les noies mantinguessin la vinculació des de l'inici fins al final del procés, i que afegissin nous participants a mesura que el projecte avançava.

1. El compromís d'acabar el reportatge, sabent que s'havia de fer per ser emès, fou una bona eina, un factor de motivació. L'alt grau d'interès que va despertar l'activitat va fer possible que les noies mantinguessin la vinculació des de l'inici fins al final del procés, i que afegissin nous participants a mesura que el projecte avançava: famílies del grup motor i altres membres del grup d'iguals. Per al grup, el compliment dels pactes i acords establerts ha suposat un esforç de dedicació. Valorem molt positivament el compromís i la responsa-

bilitat que van assumir tot i conèixer l'envergadura de les tasques que els plantejàvem.

2. La utilització de la tècnica d'autofilmació i la disposició lliure de les càmeres com estratègia per conèixer el seu món des de dins, ha permès situar les destinatàries del projecte com a protagonistes del seu propi procés de canvi. En aquest plantejament, un element important el va constituir l'ús de la càmera com a eina que segueix les accions sense seguir un guió previ, on la interacció amb els professionals va crear el context educatiu i es va produir l'elaboració constant dels continguts aportats a través de les filmacions.

3. L'ús de la càmera com un diari visual i com un mirall conscienciador, treballat lúdicament, es va adaptar perfectament al seu comportament i, a més, es va revelar com una eina útil per fer un treball introspectiu amb aquesta població. Els processos reflexius, tan difícils només a través de les paraules, van ser més fàcils gràcies a l'utilització del material filmat com si fossin sessions de teràpia, sessions a les quals aquests nois i noies no haurien assistit si haguessin tingut un format clàssic de despatx.

4. Tenir en compte els seus interessos, així com utilitzar una metodologia adequada a les seves característiques com a persones i com a adolescents, ens ha permès tenir accés al seu món i construir la proximitat, ingredients bàsics per a qualsevol relació d'ajuda professional. Ens ha permès, a la vegada, reconstruir les seves trajectòries vitals individuals fins a convertir-se en un grup de carrer, i observar les similituds que es produeixen en tots els casos. Tot això ens ha proporcionat dades molt interessants per dissenyar actuacions preventives amb les generacions que emergeixen i es succeeixen al carrer.

La tècnica d'autofilmació ha permès situar les destinatàries del projecte com a protagonistes del seu propi procés de canvi.

Els processos reflexius, tan difícils només a través de les paraules, van ser més fàcils gràcies a l'utilització del material filmat.

L'experiència ens ha permès reconstruir les seves trajectòries vitals individuals fins a convertir-se en un grup de carrer.

La càmera ens ha possibilitat veure el joc familiar i el tipus de relacions que estableixen els seus membres.

També ens ha ajudat a entendre dins el seu context aquells que coneixíem només a través de l'atenció individualitzada.

5. Les eines del projecte també s'han revelat útils en l'àmbit de la intervenció familiar. El treball durant aquests anys amb les famílies ens ha permès construir hipòtesis sobre determinats models familiars o de pautes educatives, presents o absents en l'educació d'aquests nois i noies, que aportaven explicacions al seu comportament. La càmera ens ha possibilitat veure el joc familiar i el tipus de relacions que estableixen els seus membres.

6. D'altra banda, ha proporcionat una altra presència dels professionals al carrer, i ha pogut donar a conèixer la nostra tasca a un col·lectiu moltes vegades inaccessible. També ens ha ajudat a entendre dins el seu context aquells que coneixíem només a través de l'atenció individualitzada. Ens ha permès també realitzar una prospecció "en diferit" de les dinàmiques que tenen lloc al carrer i localitzar les accions i activitats d'alguns adolescents objecte de la nostra intervenció individual en el seu entorn relacional.

A part de les dificultats descrites anteriorment, també van aparèixer algunes metodologies que s'han de tenir en compte. Durant el desenvolupament del projecte vam haver d'incorporar algunes readaptacions metodològiques en funció de les dificultats i imprevistos que van anar sorgint.

1. A mesura que avançàvem, necessitàvem una sèrie d'aparells tècnics especialitzats per al visionat digital de les cintes. L'equip tècnic es va instal·lar al centre de Serveis Socials per facilitar que poguéssim anar veient el material a mesura que el gravaven, pas previ per preparar les sessions individuals, i per facilitar el visionat per part del grup participant.

2. Una altra de les dificultats amb la que ens vam

trobar va ser la del volum de material gravat. El fet de no tenir limitació en la quantitat de cintes provocava que el nombre de cintes que filmaven ens superés quant a les previsions de dedicació, ja que era imprescindible que les anéssim veient mentre es produïen les gravacions. Per als tècnics de la televisió va suposar també un esforç fins al punt d'estar dedicats exclusivament a aquesta feina.

3. Tampoc, fins a la meitat del procés, no es va preveure el buit postactivitat que intuïem que es produiria en el grup després de l'emissió del reportatge. La seva participació ha suposat una gran dedicació (no només horària) en alguns adolescents amb poques ocupacions i, per tant, amb grans parcel·les de temps que no saben com ocupar. L'absència d'activitat després de l'emissió del reportatge va provocar la necessitat d'un seguiment per part dels professionals de serveis socials per valorar com anaven incorporant aquesta experiència.

Cal assenyalar, també, que no és fàcil formar un equip de treball interdisciplinari amb professionals d'altres camps. Pactar el paper dels tècnics de TV3 dins del projecte, així com constituir les bases sobre les que es formaria aquest equip singular va fer possible que tant els professionals com els recursos s'adaptessin al grup i al seu moment. Va ser clau revisar contínuament amb ells el desenvolupament del projecte i pensar conjuntament estratègies d'actuació que possibilitessin la finalització de totes les fases.

La protocolització dels pactes, redactats per la Secretaria Técnicojurídica del Districte de Sant Martí, va afavorir que s'anivellés el poder de decisió sobre el reportatge a parts iguals, amb la qual cosa els objectius educatius i drets d'imatge dels participants estaven en el mateix pla d'igualtat que els interessos del programa,

Va ser clau revisar contínuament amb ells el desenvolupament del projecte i pensar conjuntament estratègies d'actuació que possibilitessin la finalització de totes les fases.

permetent-nos treballar aspectes tan importants com la presa de decisions i la gestió de la seva imatge. La co-autoria del reportatge va permetre ressituar la jerarquia de la televisió: la construcció del producte no només va ser un objectiu de la televisió sinó part del procés.

Per acabar, no pensem que el debat sigui si treballar o no amb els mitjans de comunicació, tan presents en el nostre món. En tot cas traslladaríem el debat a com col·laborem, on són els interessos comuns i on les dificultats per, un cop ja identificades, pensar de quina manera ens complementem. Hi ha una construcció social força estesa segons la qual mitjans de comunicació és igual a manipuladors de la realitat. Des de la nostra disciplina, en especial, es pensa que només mostren interès pels nostres afers quan passen fets dramàtics que mobilitzen l'audiència per la morbositat que desporten, i que es mouen sempre entre la denúncia mal entesa i la distorsió de la realitat. Una participació més activa per part dels agents socials i una presència dels ciutadans en els mitjans de comunicació en general amb un ús més democràtic i participatiu ajudaria, sens dubte, a millorar aquesta visió i a normalitzar la que es crea en certs col·lectius, basats en una sèrie d'estereotips que faciliten poc la seva normalització i integració social.

Incorporar les tècniques audiovisuals a la nostra pràctica quotidiana i col·laborar amb els mitjans de comunicació és un camí obert.

Incorporar les tècniques audiovisuals a la nostra pràctica quotidiana i col·laborar amb els mitjans de comunicació és un camí obert. Tot un terreny per explorar amb unes múltiples i àmplies perspectives de futur. En la nostra experiència concreta, la televisió va actuar com a mediadora entre un grup d'adolescents i la societat a la qual pertanyen, va ajudar a construir ponts de diàleg que els van permetre l'accés a un lloc des del qual mostrar la seva particular visió del món.

Col·lecció Finestra Oberta

1. Col·lectiu Ronda RCCL. *Immigració i estrangeria: l'estat de la qüestió*. 99 pp. Març 1998.
2. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (1/3)*. 56 pp. Maig 1998.
3. Fundació CIREM. Jaume Funes (coord.), Quim Casals, Oriol Homs, Xavier Martínez, Ferran Miquel, Neus Roca i Jaume Trilla. *Proposta de mesures davant la desigualtat d'èxit a l'ESO*. 88 pp. Juny 1998.
4. Salvador Cardús amb la col·laboració de Lluís Tolosa. *La premsa diària a les Illes Balears, el País Valencià i Catalunya (1976-1996)*. 122 pp. Març 1998.
5. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (2/3)*. 75 pp. Octubre 1998.
6. Oriol Alsina i Roger Sunyer. *Informe sobre la Banca ètica a Europa*. 74 pp. Novembre 1998.
7. M. José Montón i Montse Solerdecoll. *Experiències socioeducatives amb adolescents nouvinguts*. 46 pp. Febrer 1999.
8. Carme Mayol i Eugènia Salvador. *Materials de lectura fàcil*. 85 pp. Març 1999.
9. Francesc Deó, Marisa Abad, Encarna Larrey i Francesc Notó. *Un dia en la vida d'un nen. Un dia en la nostra vida*. 77 pp. (Quadern del professor) i 105 pp. (Quadern de l'alumne). Febrer 1999.
10. Enric Marín i Joan Manuel Tresserras. *Seguiment de l'impacte social de les tecnologies de la informació i la comunicació (3)*. 67 pp. Maig 1999.
11. Marta Casas i Núria Casas en col·laboració amb Cristina Cerdà, Anna Montells i David Picó. *Projecte d'educació musical de La Lluna Blava*. 121 pp. Novembre 1999.
12. Grup d'Estudis sobre els Drets dels Immigrants de la Universitat de Barcelona. *Les proposicions de reforma de la Llei d'estrangeria*. 77 pp. Setembre 1999.
13. Jaume Funes i Fina Rifà (coord.). *Adolescents i dificultats socials a l'escola*. 98 pp. Febrer 2000.
14. Laura Giménez i Laia Pineda. *La recerca social en l'administració local: una via d'aprofundiment de la democràcia*. 72 pp. Març 2000.

15. Moisès Amorós, Ferran Camps i Xavier Pastor. *Mediació comunitària i gestió alternativa de conflictes a Catalunya. Una guia per a la governabilitat*. 91 pp. Abril 2000.

16. Miquel Casanovas i Alfons Formariz. *Educació de persones adultes i immigració extracomunitària*. 62 pp. Maig 2000.

17. ECOCONCERN. Robert González (coord.). *Processos participatius en la gestió d'espais naturals*. 94 pp. Juny 2000.

18. Ana Escobar, Coro Luengo i M. José Pérez. *Aula d'acollida per a alumnes nouvinguts de l'IES Ramon de la Torre*. 92 pp. Desembre 2000.

19. Marta Comas (coord.). *L'atenció als menors immigrants no acompanyats a Catalunya. Anàlisi de la realitat i propostes d'actuació*. 210 pp. Gener 2001.

20. Marta Comas i Jaume Funes. *Educadores i educadors de carrer: de l'opció ideològica a l'opció tecnicometodològica*. 107 pp. Gener 2001.

21. Equip d'Anàlisi Política de la UAB i Fundació Jaume Bofill. *Informe sobre la consulta ciutadana per a la revisió del Pla General d'Ordenació Urbànica de Cardedeu*. 110 pp. Febrer 2001.

22. Antoni Segura (coord.), Pilar Comes, Santiago Cucurella, Andreu Mayayo i Francesc Roca. *Els llibres d'història, l'ensenyament de la història i altres històries*. 125 pp. Juliol 2001.

23. Fundació FICAT. Irma Rognoni (coord.). *Menors del carrer: visió sociojurídica*. 139 pp. Novembre 2001.

24. Equip d'Anàlisi Política de la UAB i Universitat del País Basc. *Xarxes crítiques a Catalunya i Euskadi: solidaritat internacional i antiracisme*. 124 pp. Febrer 2002.

25. Equip d'Anàlisi Política de la UAB i Universitat del País Basc. *Xarxes crítiques a Catalunya i Euskadi: antimilitarisme i okupació*. 126 pp. Febrer 2002.

26. Violeta Quiroga (relatora). *Atenció als menors immigrants: col·laboració Catalunya-Marroc*. 105 pp. Març 2002.

27. Mònica Nadal, Rosa Oliveres i Miquel Àngel Alegre. *Les actuacions municipals a Catalunya en l'àmbit de la immigració*. 196 pp. Març 2002.

28. Alfons Formariz, Miquel Casanovas i Clara Balaguer. *Educació de persones adultes per a la convivència i la cooperació en una societat multicultural*. 120 pp. Gener 2003.

29. Fundació Jaume Bofill. *Granollers participa! Quina ciutat vols?* Informe del procés. 110 pp. Març 2003.

